

Dr. sc. Samir Vrabec

Izvorni znanstveni rad

UDK 342.511:613

616-092.11:342.5-057.91

ZDRAVSTVENO STANJE VISOKIH DRŽAVNIH DUŽNOSNIKA KAO POLITIČKO I USTAVNOPRAVNO PITANJE - SLUČAJ BOLESTI PREDsjedNIKA FRANJE TUĐMANA

Sažetak: Premda bolest može jednako zadesiti svakoga od ljudi u životnoj vrevi, ipak kada pogodi predsjednika republike ili vlade, u javnosti se stvara drugačija percepcija. Slika snage i sposobnosti državnog dužnosnika od kritične je važnosti za uživanje povjerenja javnosti i stabilnost političkog sustava. Elementarno pitanje koje se javlja jest što kada zbog zdravstvenih razloga izostane željena predodžba javnosti: treba li priopćiti javnosti informacije o njegovu zdravstvenom stanju, u kojoj mjeri, ili ih treba zatajiti, možda i zataškati. U ovome radu želimo razmotriti situaciju bolesti koja zahvaća visokog državnog dužnosnika: predsjednika države, predsjednika vlade, ministra, člana predstavničkog tijela, dakle političara, te njezin utjecaj na njegovo djelovanje i donošenje odluka što može imati ili ima posljedice za javni interes i državne politike koje se provode. Razmatra se sadržaj i priroda odnosa liječnika ili liječničkog tima i visokog državnog dužnosnika, koja je uloga liječnika u donošenju odluke da je potrebno provesti postupak zamjenjivanja visokog državnog dužnosnika zbog bolesti koja ga priječi da obnaša svoje ovlasti i dužnosti, izvješćivanju javnosti o zdravstvenom stanju državnog dužnosnika, kada i treba li biti ograničeno, te razvoj kulture javnosti u tom području. Analizirana je bolest prvog hrvatskog predsjednika dr. Franje Tuđmana iz gore navedenih aspekata, te autor daje pregled i ocjenu njezina političkog i ustavnopravnog rješavanja uz komentar trenutne ustavne regulacije ovoga problema.

Ključne riječi: prava pacijenta, pravo javnosti znati, medicinska etika, podaci pacijenta, pristup informacijama, sloboda medija, javni interes, ustavni zakon, trajna spriječenost, nesposobnost za obnašanje dužnosti, zamjenjivanje visokog državnog dužnosnika

UVOD

Oboljeti od ozbiljne fizičke ili psihičke bolesti strah je svakoga čovjeka, ali nažalost i potencijalna mogućnost svakoga od nas. U pogledu toga koga će bolest zadesiti nema diskriminacije, tek se može postaviti pitanje jesmo li u liječenju bolesti unutar zdravstvenog sustava svi jednake šansi i hoće li jednako biti zaštićena i poštivana naša prava kao pacijenta.¹ U ovome radu že-

¹ Vidi više Lavis, John i dr., Towards systematic reviews that inform health care management and policy-making, Journal of Health

limo razmotriti situaciju bolesti koja zahvaća visokog državnog dužnosnika: predsjednika države, predsjednika vlade, ministra, člana predstavničkog tijela, dakle političara, te njezin utjecaj na njegovo djelovanje i donošenje odluka što može imati ili ima posljedice za javni interes i državne politike koje se provode.

Premda bolest može jednako zadesiti svakoga od ljudi u životnoj vrevi, ipak kada pogodi predsjednika republike ili vlade, u javnosti se stvara drugačija percepcija. Od visokih državnih dužnosnika, a osobito predsjednika države ili vlade očekujemo da očituje snagu, odlučnost i spremnost. Kod državnih dužnosnika ne želimo vidjeti slabost, bolest i neodlučnost što oslikava našu želju da svoje lidere vidimo kao svemoćne i 'besmrtni', jer smo im dali mandat za rješavanje politika i interesa koje su u našem fokusu i jer oni trebaju imati i provoditi rješenja za probleme državne zajednice na čijem su čelu. Prečesto se s obzirom na način vođenja državnih poslova uvjerimo da su i oni "samo ljudi", a kada se razbole ova spoznaja biva pojačana.² Dobro je ponekad se suočiti s ljudskim slabostima i nedostacima, iako razmatrati išta što nas podsjeća na našu smrtnost nikada nije i ne može biti ugodno.³

Ovisno o naravi političkog sustava i razini državnog dužnosnika u hijerarhiji, a za potrebe ovoga rada u prvome redu imamo u vidu predsjednike država i vlada, bolest prvenstveno može imati implikacije na sam postupak donošenja najbitnijih, ključnih državnih političkih odluka i njihova provođenja. Također, mijenja se odnos između oboljelog visokog dužnosnika i njegovih najbližih suradnika, od kojih će neki svojim pretjerano zaštitničkim ponašanjem i neobjektivnošću štetiti rješavanju situacije, dok će umjereniji i objektivniji vjerojatno biti gurnuti u drugi plan. U demokratski deficitarnim sustavima ovo će otvoriti borbu za prevlast između frakcija unutar najužeg kruga oko vladajućeg dužnosnika. S druge strane, bolest visokog državnog dužnosnika u demokratskim sustavima može dovesti do paralize političke scene u pogledu rješavanja njegova statusa uslijed bolesti, u odnosima vladajućih i oporbe, a time i nedjelotvornosti same državne funkcije tog dužnosnika.⁴ Oboljeli visoki dužnosnik uslijed bolesti može postati podložniji manipulaciji svoje okoline, ali i nemilosrdniji u provođenju svoga političkog programa. Također, od velikog je značaja kako se sama bolest manifestira, kao i kvaliteta medicinske skrbi koja dužnosniku stoji na raspolaganju. U tom smislu postavlja se pitanje je li odnos liječnika i oboljelog dužnosnika, "klasični" odnos liječnika i pacijenta ili ima i specifičan sadržaj i težinu, te koja je uloga liječnika, a koja ovlaštenih državnih tijela u postupku proglašenja nesposobnosti državnog dužnosnika, ako je takav postupak propisan.

Services Research & Policy, July 2005, vol. 10, 35 – 48; Tarle, Tena, Prava pacijenata, *Pravnik : časopis za pravna i društvena pitanja* - 38(2004),78;str.138-140; Čizmić, Jozo, Pravo pacijenata na obaviještenost, s posebnim osvrtom na zaštitu tajnosti podataka o zdravstvenom stanju pacijenta, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* - 29(2008),1;str.227-275

2 U potvrdu ove tvrdnje zanimljivim se čini istraživanje koje su proveli Brown i Potosky o utjecaju medijskog izvješćivanja o operaciji raka debelog crijeva kojoj je bio podvrgnut Ronald Reagan. Kao posljedica medijskog izvješćivanja utvrđen je povećan broj poziva građana i zahtjeva za informacijama od Nacionalnog Instituta za tumore, kao i povećan broj preventivnog testiranja na rak u tom periodu, što autori dovode u vezu s razvijanjem društvene svijesti o ovome oboljenju zahvaljujući neprikrivenom i otvorenom izvješćivanju o predsjednikovoj bolesti. Brown, Martin L., Potosky, Arnold, L., *The Presidential Effect: The Public Health Response to Media Coverage about Ronald Reagan's Cancer Episode*, *Public Opinion Quarterly* (1990) 54 (3): 317-329

3 *Homo sum, humani nihil a me alienum puto* - Publius Terentius Afer, *Heauton Timorumenos*, 163. pr. Kr.

4 Kao primjer navodimo slučaj Woodrowa Wilsona čija je bolest uvučena u političku arenu. U Kongresu Demokrati, s obzirom na stranačku lojalnost nisu željeli pokretati rasprave o Wilsonovom stanju i potrebi primjene ustavne odredbe o sukcesiji u slučaju nesposobnosti predsjednika, niti su željeli time skretati pozornost javnosti na ovo pitanje. Republikanci su izražavali dvojbe glede autentičnosti Wilsonovih potpisa na javnim dokumentima, ali nisu ništa poduzimali u očekivanju otkrivanja falsifikata od strane osoba iz Wilsonovog užeg kruga, koristeći nastalu situaciju i radi utjecaja na javno mnijenje, svjesni neugodnosti situacije u kojoj se nalaze Demokrati. Rezultat je bio zadržavanje bitno onesposobljenog Wilsona u predsjedničkoj službi i pitanje je li uopće obnašao predsjedničke ovlasti od rujna 1919. do veljače 1920. god.

Slika snage i sposobnosti državnog dužnosnika od kritične je važnosti za uživanje povjerenja javnosti i stabilnost političkog sustava. Elementarno pitanje koje se javlja jest što kada zbog zdravstvenih razloga izostane željena predodžba javnosti: treba li priopćiti javnosti informacije o njegovu zdravstvenom stanju, u kojoj mjeri, ili ih treba zatajiti, možda i zataškati. Postoji također i razlika s obzirom na situaciju radi li se o izvješćivanju o zdravstvenom stanju političara koji se natječe za položaj državnog dužnosnika ili je riječ o dužnosniku koji je, prilikom izbora u službu pretpostavljeno bio zdrav, ali je tijekom obnašanja dužnosti obolio. Pristup ovim pitanjima ukazuje na samu narav političkog sustava, ali je uvjetovana i samom kulturom sredine i medija u tretiranju osobnih situacija političara.

Problem bolesti predsjednika i proglašenja njegove nesposobnosti jedan je od razloga primjene ustavnopravnog instituta zamjenjivanja predsjednika, države i mi ga samo u tom kontekstu razmatramo u ovome radu, a koji svoj značaj u pojedinom političkom sustavu ima s obzirom i na značaj i stupanj ovlasti samoga predsjednika.⁵ S obzirom na prevladavanje parlamentarnog modela vlasti u Europi, ako isključimo humani pristup, pitanje bolesti predsjednika vlade je u europskim državama od većega značaja za funkcioniranje političkog sustava od bolesti predsjednika republike. U trenutku kada zbog bolesti, predsjednik vlade postane i politički nesposoban, ovo pitanje se uobičajeno rješava internim odnosima ili propisima unutar same vladajuće stranke ili koalicije zamjenom dužnosnika koji će biti novi predsjednik vlade, a zatim ustavnopravno i u samom predstavničkom tijelu kroz institut izglasavanja povjerenja. U američkom predsjedničkom sustavu, zbog inokosnosti tijela izvršne vlasti, nesposobnost predsjednika za obnašanje ovlasti i dužnosti uslijed bolesti može dovesti do paralize izvršne vlasti, pa je rješavanje ovoga pitanja u ovome modelu vlasti ustavnopravno detaljno uređeno, a politička i stručna javnost ovim problemom je više zaokupljena od europske.⁶ Zatvoreni, nedemokratski politički sustavi, po prirodi stvari ova pitanja tretiraju prvenstveno kao sigurnosno pitanje za održanje samoga *statusa quo* sustava, a koje se rješava faktičnim odnosom političkih snaga, skriveno od javnosti ili s prezentiranjem samo najnužnijih, filtriranih i cenzuriranih informacija, a što nije predmetom razmatranja u našem radu.⁷

Starije studije o političkom vodstvu u Sjedinjenim Državama su polazile upravo od prije spomenutih pretpostavki da su društvene vođe fizički i psihički zdrave osobe. Stoga se literatura u kojoj se osvrće i na zdravlje političara i njegov utjecaj na procese donošenja političkih odluka u početku svodila na individualne biografije. U američkoj literaturi 70-ih godina, Hugh L'Etanga svojom knjigom *The Pathology of Leadership* započinje sustavno izučavanje utjecaja fizičkih i mentalnih oboljenja na državne poglavare u svijetu. Ove studije prvenstveno daju narativni prikaz tijeka bolesti i s njima povezanih biografskih događaja kod pojedinih visokih državnih dužnosnika.⁸ Njihov rad nastavljaju suvremeni američki autori koji nastoje sustavno sagledati učinke bo-

5 Vidi više u Vrabec, Samir, Zamjenjivanje predsjednika republike – teorijski i terminološki okvir, uređenje i primjena u poredbenom pravu, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu – 50 (2013), 1 (107), str.

6 Premda nalazimo ovu temu i kod europskih autora, npr. Owen, David, In *Sickness and in Power: Illness in Heads of Government During the Last 100 Years*, Methuen Publishing Limited, 2011.; Weinberg A., Cooper, C. L., Stress among national politicians elected to Parliament for the first time, *Stress and Health* (2003)19(2): 111–117

7 Od starijih studija vidi npr. Beck, Carl, Jarzabek, William A., Hernandez, Paul H., Political succession in Eastern Europe: Fourteen case studies, University Center for International Studies, Pittsburgh, 1976., a od novijih npr. Ahrari, Eshran M., Political succession in Saudi Arabia: Systemic stability and security implications, *Comparative Strategy*, Volume 18, Issue 1, 1999., 13 – 29; Cantori, L. J., Jacoby, T., Carapico, S., Shehata, S., Lust-Okar, E., Bargu-Hasturk, B., Robinson, G. E. and Al-Kitbi, E., Political Succession in the Middle East, *Middle East Policy*, 9(2002): 105–123; Noland, Marcus, *Korea After Kim Jong-Il*, Peterson Institute, 2004., str. 1 - 21

8 Vidi npr. L'Etang, Hugh, *The pathology of leadership*, Hawthorn Books, 1970.; L'Etang, Hugh, *Fit to lead?*, Heinemann Medical Books, 1980.; Heston, Leonard L., Heston, Renate, *The medical casebook of Adolf Hitler: his illnesses, doctors, and drugs*, Kimber,

lesti visokih dužnosnika i njihov utjecaj na obnašanje njihovih državnih ovlasti i dužnosti poput Jerrolda M. Posta, Roberta E. Gilberta i Roberta H. Ferrella.⁹ U ovome radu, s obzirom na obilje literature i razvijenost izučavanja ove teme, u prvom redu se oslanjamo na gledišta američkih autora, ali smatramo da se ona na odgovarajući način mogu prenijeti u većoj ili manjoj mjeri, uz uvažavanje posebnosti, u svaki demokratski politički sustav – rješavanje pitanja medicinski onesposobljenog visokog državnog dužnosnika i uklanjanje utjecaja njegove bolesti na politički sustav.

Potvrdu rečenome nalazimo u činjenici da smo se samo devet godina od stjecanja samostalnosti i u Hrvatskoj mogli uvjeriti u značaj ovoga pitanja i našli pred problemima i dvojabama koje najvjerojatnije nitko nije niti zamišljao prilikom sastavljanja i donošenja ustava. Pri tome treba imati na umu da se ustavnopravno i političko rješavanje problema bolesti Predsjednika Tuđmana rješavalo u vrijeme kada je položaj predsjednika države bio uređen po uzoru na francuski polupredsjednički sustav. U tom kontekstu Predsjednik Republike je imao široke ovlasti povjerene mu ustavom, ali i vrlo široke ovlasti nastale faktičnim vršenjem uslijed nedostatka protivljenja drugih tijela državne vlasti. Čitav splet političkih okolnosti nadovezao se u tom trenutku na činjenicu predsjednikovog teškog zdravstvenog stanja, koje je započelo 1996. god., i iz njega proizašle nesposobnosti/spriječenosti za obavljanjem predsjedničkih ovlasti, na način da se Hrvatska u terminalnoj fazi predsjednikove bolesti našla pred političkom i ustavnom krizom koja je prijetila gotovo potpunom blokadom političkog sustava, a čiji se vrhunac i rasplet odigrao u političkim događanjima studenoga i prosinca 1999. god. koje u ovom radom namjeravamo razmotriti.

1. PRIRODA I SADRŽAJ ODNOSA VISOKOG DRŽAVNOG DUŽNOSNIKA I NJEGOVA LIJEČNIKA ILI LIJEČNIČKOG TIMA

Pozicija liječnika državnog dužnosnika može biti ustrojena od formalne službe kojoj je isključivi zadatak medicinska skrb samo o njemu¹⁰ i koja izvan toga ne pruža (redovno) medicinsku skrb drugima, do liječnika koji se bave svojom praksom te državnom dužnosniku u ad hoc situacijama pružaju medicinsku skrb.¹¹

1979.; Gallagher, Hugh Gregory, *FDR's splendid deception*, Dodd,

9 Mead, 1985.; Karlen, Arno, *Napoleon's Glands: And Other Ventures in Biohistory*, Grand Central Pub, 1985.; Park, Bert Edward, *The impact of illness on world leaders*, University of Pennsylvania Press, 1986.; Park, Bert Edward, *Ailing, Aging, Addicted: Studies of Compromised Leadership*, University Press of Kentucky, 1993.

U tom pogledu predlažemo pregled slijedeće bibliografije: Post, Jerrold M., Robins, Robert S., *When Illness Strikes the Leader: The Dilemma of the Captive King*, Yale University Press, 1995.; Post, Jerrold M., *Leaders and Their Followers in a Dangerous World: The Psychology of Political Behavior*, Cornell University Press, 2004.; Gilbert, Robert E., *The Mortal Presidency: Illness and Anguish in the White House*, Fordham University Press, 1998.; Ferrell, Robert H., *Ill-Advised: Presidential Health and Public Trust*, University of Missouri Press, 1996.; Bumgarner, John R., *The Health Of The Presidents: The 41 United States Presidents Through 1993 From A Physician's Point Of View*, McFarland, 2004

10 U dvadesetim godinama prošloga stoljeća medicinskom timu službeno zaduženom za zdravstvenu skrb o Predsjedniku SAD-a dan je naziv *White House Medical Unit (WHMU)*, a 1927. god. Kongres uvodi titulu "*White House Physician*" kao voditelja WHMU-a koji je izravno odgovoran za medicinsku skrb o Predsjedniku.

11 Tako u SAD-u WHMU u suradnji s American College of Surgeons izrađuje godišnji program prema kojemu College svake godine podnosi izvješće WHMU o medicinskim ustanovama i podacima kao što su broj liječnika koji u njima stoje na raspolaganju, broju operacijskih sala i dr. Na temelju ovih podataka WHMU utvrđuje listu bolnica u svakom pojedinom gradu koje trebaju biti na raspolaganju u slučaju da je Predsjedniku potrebno pružiti medicinsku pomoć. Mariano, Connie E., *In Sickness and in Health: Medical Care for the President of United States* u Gilbert, Robert, *Managing Crisis: Presidential Disability and the Twenty-Fifth Amendment*, Fordham University Press, 2000., str. 85

Čak i tamo gdje postoji formalna funkcija liječnika nekog dužnosnika (kao što je u SAD-u Liječnik Bijele Kuće - *White House Physician*) s obzirom na nepredvidivi broj bolesti ili ozljeda kojima bi dužnosnik mogao biti izložen jasno je da njegov liječnik (ili čak i liječnički tim) ne mogu pokrivati sve medicinske specijalizacije, tako da je ponekad potrebno i ad hoc angažirati pojedine specijaliste izvan formalnog tima predsjednikovih liječnika. Stoga bi, u eventualnom slučaju nastupa događaja koji utječe na zdravstveno stanje državnog dužnosnika primarna uloga njegova liječnika bila okupiti odgovarajući krug liječnika specijalista koji je potreban kako bi se utvrdilo njegovo zdravstveno stanje i dale eventualne prognoze njegova daljnjeg razvoja. Dakle, zdravstvena skrb državnog dužnosnika trebala bi biti povjerena specijalistima za medicinsko stanje koje je potrebno liječiti. Ovo ne bi trebalo smatrati nekom posebnom privilegijom nego postupanjem u skladu s uobičajenom medicinskom praksom upućivanja pacijenta na ishodaenje mišljenja od strane drugoga liječnika iste specijalnosti.¹²

U pogledu privilegiriranosti državnog dužnosnika u zdravstvenom sustavu koji je pretežito u javnom sektoru kao u Hrvatskoj, a u odnosu na liječnički tretman kojem bi bili podvrgnuti u usporedbi s ostalim građanima u sličnoj medicinskoj situaciji postavljaju se dva pitanja. Ovdje smo, naravno, svjesni da u tržišnom društvu kao privatne osobe uvijek imaju pravo izbora liječničkog tretmana koji ne pokriva sustav javnog zdravstva, ali pod uvjetom i da ga plaćaju kao privatne osobe.

Prvo je pitanje hoće li državni dužnosnik u odnosu na druge građane biti podvrgnut jednakom medicinskom tretmanu unutar zdravstvenih sustava koji se temelje na solidarnom snošenju troškova. Tako je prilikom liječenja bolesti pokojnog Predsjednika Hrvatskog sabora Borisa Šprema u MD Anderson Cancer Center u Houstonu u javnosti pokrenuto pitanje je li pokrivanje troškova toga liječenja koje je platio HZZO dostupno svim građanima.¹³

Drugo je pitanje što ako, unatoč razvijenoj zdravstvenoj praksi u vlastitoj državi, dakle kada domaći zdravstveni sustav raspolaže odgovarajućom medicinskom infrastrukturom i znanjem za liječenje neke bolesti, državni dužnosnik odluči obaviti liječenje svoje bolesti u inozemstvu, makar i o vlastitom trošku, potkopavajući povjerenje u domaći zdravstveni sustav, kao što je bilo u slučaju liječenja, da paradoks bude veći, tada ministra zdravstva Andrije Hebranga u Austriji.¹⁴

S druge strane, činjenica da je državnom dužnosniku na raspolaganju najbolja medicinska skrb, ne mora nužno značiti i da će mu ona biti pružena. U medicinskoj akademskoj hijerarhiji visoko kotirani liječnici, u praksi su možda slabi dijagnostičari, koji i inače ne bi bili spremni priznati svoja ograničenja, a pogotovo kada su pozvani voditi tako eksponirani slučaj. Ponekad će upravo impresioniran visokim rangom pacijenta liječnički tim iz niza razloga učiniti pogreške koje ne bi učinio pri liječenju drugih građana.¹⁵ Neimenovani slovenski kirurzi su za ljubljanski "Dnevnik" u pogledu tijeka bolesti Predsjednika Tuđmana komentirali da je "kapilarno krvarenje unutarnjih organa prilično neobična dijagnoza koju liječnici obično nikad ne postavljaju", te da smatraju kako liječnici nisu pravodobno reagirali na činjenicu da je Tuđmanu puknulo cri-

12 Čizmić, Jozo, op. cit., str. 240 - 241

13 Tretira li država na isti način sve oboljele? - <http://danas.net.hr/hrvatska/tretira-li-drzava-na-isti-nacin-sve-oboljele> - pristupljeno 15. 12. 2012.

14 Liječnici i građani tvrde da Hebrang nema povjerenja u domaće zdravstvo - <http://www.index.hr/vijesti/clanak/lijecnici-i-gradjani-tvrde-da-hebrang-nema-povjerenja-u-domace-zdravstvo/239832.aspx> - pristupljeno 15. 12. 2012.

15 Kucharski iznosi niz elemenata koji mogu imati negativan učinak na tijek liječenja političara, a koji se ne javljaju u "običnim" situacijama: ponekad je previše ili premalo liječnika uključeno u tretman bolesti, dodijeljivanje odgovornosti među liječnicima je zbunjujuće i neodređeno, klinički se pozornost često koncentrira na nebitne detalje i moguće je veliko nesuglasje oko dijagnoze i tretmana. Kucharski, A., On Being Sick and Famous, *Political Psychology* 5 (1984): 69 - 82;

jevo, zbog čega je i došlo do upale potrbušnice i zbog čega je morao biti prevežen na odjel intenzivne njege.¹⁶

Lawrence Mohr, Liječnik Bijele Kuće u mandatima Reagana, Busha i Clintona ističe:

“Svaka medicinska skrb pružena Predsjedniku treba biti izvršena u skladu s uobičajenim postupcima, standardima i etikom medicinske prakse. Nikakve iznimke ne bi trebale biti učinjene u svrhu političke učinkovitosti”.¹⁷ Koja je prvotna odgovornost liječnika visokog državnog dužnosnika – sve poduzeti da smanji patnju svoga pacijenta kao privatne osobe ili voditi računa o državnoj, političkoj situaciji kao građanin koji možda pacijentove potrebe treba pretpostaviti javnom interesu: “Presumpcija je da pacijentov interes dolazi na prvom mjestu. Ipak, liječnici su, kao i svi ostali, članovi društva. Kada je vođa bolestan, oni moraju ocijeniti učinke svojih postupaka i odluka ne samo na pacijenta već i na društvo.”¹⁸ Vlatko Pavletić je upravo u jednoj javnoj raspravi s Andrijom Hebrangom ukazao na ovaj problem:

“Je li godinu i pol prije smrti predsjednikov sin, nalazeći se na samom vrhu obaviještenosti, primio ozbiljno i odgovorno na znanje da njegov otac više nije u stanju donositi u svemu i potpuno racionalne odluke? Ako jest, što su onda dr. Hebrang i dr. Tuđman mlađi učinili da se u takvom stanju predsjedniku što više pomogne i da ga se oslobodi od nekih obveza? Ako pak nisu ništa određeno učinili, zašto nisu? Zašto je bilo potrebno i ono posljednje zataškavanje istine, kad je već predsjednik takoreći izdisao na bolničkoj postelji?! Kome je to moglo koristiti?”¹⁹

U većini slučajeva jedan liječnik će prednjačiti u pogledu povjerenja koje uživa od strane državnog dužnosnika i koji će imati presudnu ulogu u odlučivanju o tijeku njegova liječenja.²⁰ Je li taj liječnik i politički angažiran i ako jest koliko je osobno sposoban razdvojiti uloge liječnika i političara?²¹

Kada se Predsjednik Tuđman vratio iz američke vojne bolnice Walter Reed s dijagnozom teške maligne bolesti i prognozom koja mu je davala nekoliko mjeseci života, Andrija Hebrang koji je bio ministar obrane, te je potkraj 1996. god. postao i šef njegova liječničkog konzilija predložio mu je primjenu kemoterapije što je Tuđman odbijao. U intervjuu s odmakom od trinaest godina Hebrang izjavljuje kako ga je zajedno s francuskim specijalistom Rogierom privolio na terapiju: “Rekao sam mu: predsjedniče, ne može to tako! Nećeš ti protiv Waltera Reeda - odbrusio mi je (Predsjednik Tuđman, op. a.). Rekoh mu, hoću, jer ja za razliku od njih poznajem pacijenta. Bit ću šef tvoga liječničkog konzilija samo pod jednim uvjetom - da slušaš mene. U našoj relaciji što

16 Slovenski liječnici drže da hrvatski kolege nisu reagirali na vrijeme, Večernji list, 17.11.1999., str. 2

17 Mohr, Lawrence C., *Medical Consideration in the Determination of Presidential Disability* u Gilbert, Robert, op. cit., str. 101

18 Post, Jerrold M., Robins, Robert S., *When Illness Strikes the Leader: The Dilemma of the Captive King*, Yale University Press, 1995., str. 207. Post navodi primjer učinaka amfetamina na postupak odlučivanja tijekom određene krize, ali također i pritisak i dvojbe liječnika nekoga predsjednika države ili predsjednika vlade od kojega tijekom neke velike krize, kada je sudbina nacije gotovo na predsjednikovim leđima, taj isti zahtjeva tablete za spavanje ili stimulanse kako bi mogao nastaviti s radom. Ibidem, str. 118

19 Pavletić, Vlatko, Neka Hebrang kaže kome je koristilo zataškavanje Tuđmanove bolesti, Novi list, 05.12.2001. - <http://www.hsp1861.hr/vijesti/011205vp.htm> - pristupljeno 15. 12. 2012.

20 Kasselheim ističe tradiciju nedostatka profesionalne distance između Predsjednika i Liječnika Bijele Kuće koja je nastala u doba McKinleyeva predsjedništva od kada predsjednici na tu funkciju imenuju svoje dugogodišnje osobne liječnike i povjerljive prijatelje, pa je npr. Grayson, dr. med. napisao Wilsonovu biografiju. Presedan se održao do danas. Kasselheim, Aron S., *Privacy versus The Public's Right to Know – Presidential Health and White House Physician*, *The Journal of Legal Medicine*, 2002, 23:523–545, str. 533

21 Kao potencijalne izvore sukoba interesa Kasselheim navodi da se Liječnici Bijele Kuće često novače iz reda vojnih liječnika oružanih snaga, pa u Predsjedniku ne vide samo “običnog” pacijenta već i Vrhovnog Zapovjednika oružanih snaga, te da su članovi unutarnjeg kruga osoblja Bijele Kuće koji među rijetkim dužnosnicima imaju izravni pristup Predsjedniku, te bi u slučaju neslaganja s Predsjednikom oko zdravstvenog stanja i njegova tretiranja mogli “zaboraviti” na liječničku objektivnost koju duguju javnosti, a kako bi zadržali privilegije i ugled u medicinskim krugovima koje im donosi ta služba. Ibidem, str. 532 - 533

se tiče bolesti, ja sam šef - rekao sam mu. A on je odgovorio: 'Pa, valjda ja odlučujem o svom životu!' E, pod tim uvjetom ne mogu biti na čelu liječničkog konzilija, odgovorio sam mu i on je ipak pristao."²² Nakon što su ga neki članovi užeg kruga oko Predsjednika Tuđmana proglasili američkim špijunom, te zbog neslaganja oko vođenja ministarstva obrane, 1998. god Hebrang podnosi ostavku na mjesto ministra obrane, a zatim i na čelno mjesto Tuđmanova liječničkog konzilija, a u pismu Tuđmanu kojim je dao ostvake na sve dužnosti navodi da mu želi "da mu Bog pomogne u razlikovanju dobra od zla".²³ Na pitanje novinarkе Andreje Šantek je li iz konzilija otišao i zbog toga što više nije mogao potpisivati izjave koje nisu bile u skladu sa stvarnom predsjednikovom zdravstvenom situacijom Hebrang je odgovorio: "Ne, otišao sam jer sam imao problema u Ministarstvu obrane."²⁴ U unutarstranačkim previranjima u HDZ-u 2012. god. Vladimir Šeks će u jednom intervjuu izravno napasti ovakovo Hebrangovo postupanje: "Znate, kad već spominjete bolest (Predsjednika Tuđmana, op. a.), posebno odvratna činjenica u toj cijeloj priči je Hebrangovo podnošenje ostavke na mjesto voditelja liječničkog konzilija. Težeg moralnog grijeha i prijestupa od toga ne pamtim. To što je dao ostavku na mjesto potpredsjednika HDZ-a i ministra mogu razumjeti, ali zbog političkog razilaženja odstupiti iz konzilija smrtno bolesnog Predsjednika beskrajno je amoralno. To je nedopustivo kršenje liječničke etike."²⁵

Središnje je pravno i etičko pitanje svakog odnosa liječnika i pacijenta da liječnik bez suglasnosti pacijenta ne otkriva informacije osobama koje nisu uključene u njegovo liječenje. Priroda ovoga rada nije iscrpno razmotriti sadržaj liječničke tajne, pravo na informirani pristanak, kao i druga bitna pitanja vezana uz prava pacijenata, o čemu u domaćoj literaturi postoji zavidan broj kvalitetnih i iscrpnih radova.²⁶ Mi se u ovome radu zapravo osvrćemo na paradoksalnu situaciju u kojoj je visoki državni dužnosnik (predsjednik države ili vlade) koji raspolaže ovlastima i dužnostima o kojima ovise bitna pitanja funkcioniranja države, i koji nekada (ne)izravno odlučuje o smjeru u kojemu će se kretati razvoj i odnosi državne zajednice u međunarodnim odnosima, ali pri čemu ga ništa od toga ne isključuje od prava na privatnost i kompetentan zdravstveni tretman u sklopu prava pacijenta na koja ima pravo kao i svaki drugi građanin.

22 Hebrang privatno: Rekli su mi da mi je otac najveći izdajica Jugoslavije, Večernji list, 03.10.2009. - <http://www.vecernji.hr/vijesti/hebrang-privatno-rekli-su-mi-da-mi-je-otac-najveci-izdajica-jugoslavije-clanak-28968> - pristupljeno 15. 12. 2012.

23 Andrija Hebrang: Razočaran sam. Odlazim!, Jutarnji list, 16.04.2010. - <http://www.jutarnji.hr/template/article/article-print.jsp?id=722834> - pristupljeno 15. 12. 2012.

24 Smiju li političari biti bolesni i trebaju li o tome izvjestiti javnost, Jutarnji list, 28.11.2004.

25 Protuudar Šeks: Hebrang je Tuđmana napustio na samrtnoj postelji, Slobodna Dalmacija, 25.03.2012. - <http://www.slobodnadalmacija.hr/Hrvatska/tabid/66/articleType/ArticleView/articleId/168801/Default.aspx> - pristupljeno 15. 12. 2012.

26 Vidi npr. Čizmić, Jozo, Pravo pacijenata na obaviještenost, s posebnim osvrtom na zaštitu tajnosti podataka o zdravstvenom stanju pacijenta, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci - 29(2008),1, str.227-275; Dulčić, Katarina, Bodiroga-Vukobrat, Nada, Zaštita osobnih podataka pacijenata u europskom i hrvatskom pravu, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci - 29(2008), 1, str. 371-411; Proso, Maja, Neka pravna pitanja informiranog pristanka u hrvatskoj legislativi i praksi - Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu - 43(2006),br.2(82) ; str.103-114

2. ULOGA LIJEČNIKA U PROVEDBI POSTUPKA ZAMJENJIVANJA VISOKOG DUŽNOSNIKA IZ RAZLOGA NESPOSOBNOSTI ZA OBNAŠANJE OVLAŠTI I DUŽNOSTI

Apsolutnu obvezu čuvanja liječničke tajne u suvremenim uvjetima socijalizacije medicine, kompjutorizacije medicinske dokumentacije i elektroničke obrade podataka, obavljanja medicinske intervencije u različitim ustanovama, sudjelovanja u pružanju medicinske usluge sve većeg broja osoba i sve više vrsta zdravstvenih djelatnika danas je sigurno teško postići.²⁷ Kada se tome pridoda pritisak interesa medija i javnosti o zdravstvenom stanju državnog dužnosnika, liječničku tajnu i pravo na privatnost je zaista izuzetno teško zaštititi. Nas međutim, u prvom redu zanima kada liječnik ovlašteno može odati liječničku tajnu o zdravstvenom stanju državnog dužnosnika drugim ovlaštenim osobama, kao prejudicijelno pitanje, dakle prije nego što se uopće pristupi izvješćivanju javnosti o njegovu zdravstvenu stanju. Čizmić ističe da: "dužnost čuvanja liječničke tajne nije apsolutna, pa liječnik ne postupa neovlašteno, odnosno protupravno ako tajnu otkrije iz opravdanih razloga".²⁸ Od svih opravdanih razloga nas na ovome mjestu zanimaju razlozi ako ga na odavanje tajne obvezuju zakonski propisi i ako podatke koji predstavljaju liječničku tajnu, treba dostaviti ovlaštenim tijelima.

U tom smislu ustavnopravni postupak zamjenjivanja visokog dužnosnika zbog nesposobnosti za obnašanje ovlaštene i dužnosti službe i njegova eventualna podrobija zakonska razrada, premda ne uvijek izrijeком mora uključivati dužnosnikovog liječnika ili članove liječničkog tima. Prema Crispellu državni dužnosnici i tijela koji su uključeni u postupak proglašavanja nesposobnosti visokog državnog dužnosnika moraju imati povjerenja da će im liječnici dati ispravnu preporuku, ali da je praksa pokazala da liječnici prije daju prednost zdravstvenom stanju svoga pacijenta nego dobrobiti nacije, te da su kao i svi liječnici naklonjeni štiti dužnosnikovu privatnost.²⁹ Postupak zamjenjivanja državnog dužnosnika zbog nesposobnosti za obnašanje ovlaštene i dužnosti je u svojoj osnovi političke naravi, ali se mora temeljiti na medicinskoj informaciji i preporuci. U načelu ovo stavlja liječnike državnog dužnosnika u vrlo značajnu i osjetljivu poziciju, no kako politička praksa pokazuje njihova uloga se u ključnim trenucima može i bitno minorizirati. Post naglašava da utjecaj unutarnjeg kruga oko državnog dužnosnika može bitno utjecati i na izbor oko njegova medicinskog tretmana, kao i da sam status visokorangiranog pacijenta može utje-

²⁷ Čizmić, Jozo, op. cit., str. 255

²⁸ Prema Čizmiću ovi opravdani razlozi su: ako su ga pacijent ili njegov zakonski zastupnik, oslobodili te obveze; ako okolnosti konkretnog slučaja opravdavaju pretpostavku da je ovlaštena osoba (pacijent ili njegov zakonski zastupnik) suglasna s otkrivanjem tajne; ako podatke koji predstavljaju liječničku tajnu radi liječenja pacijenta treba odati drugom liječniku; ako čuvanje tajne bitno ugrožava život ili zdravlje pacijenta, ili život, zdravlje ili neki drugi pretežnji interes trećih osoba; ako ga na odavanje tajne obvezuju zakonski propisi (i u tom slučaju liječnik o tome treba izvjestiti pacijenta); ako podatke koji predstavljaju liječničku tajnu, treba dostaviti ovlaštenim tijelima; ako podatke koji predstavljaju liječničku tajnu, objavljuje na predavanjima ili u znanstvenim publikacijama (uz zaštitu identiteta pacijenta) te ako čuvanje tajne bitno ugrožava neki pretežnji interes samog liječnika. Ibidem, str. 261 - 262

²⁹ Crispell, Kenneth R., Gomez, Carlos F., *The Presidents Physician*, Sciences, Vol. 28, no. 6 (November 1988): 16 - 22, str. 22; Povijesni primjeri upućuju na ovakvu praksu. Dovoljno je samo učiniti povijesni uvid u zataškavanja zdravstvenog stanja američkih predsjednika Clevelanda, Wilsona i Hardinga - Ferrell, Robert H., *Ill-Advised: Presidential Health and Public Trust*, University of Missouri Press, 1996., str. 1 - 27; Tijekom izborne kampanje 1960. god. podatak o tome da John Kennedy boluje od Addisonove bolesti retorički je zamagljivan izjavama kako je tijekom sudjelovanja u ratnim akcijama na Pacifiku obolio od malarije te da nema "klasičnu vrstu" Addisonove bolesti. - Ibidem, str. 152; U slučaju atentata na predsjednika Ronalda Reagana 1981. god. Reagan je bio ranjen ozbiljnije nego što je to službeno objavljeno. - Ibidem, str. 158

cati na objektivnost liječnika koji se također može osjetiti profesionalno ugroženim unutar struke u smislu gubitka posebnog statusa.³⁰

Kad su američki liječnici u washingtonskoj bolnici Walter Reed, Predsjedniku Tuđmanu u jesen 1996. dijagnosticirali karcinom želuca i kad je to objavio i CNN, Tuđmanov osobni liječnik dr. Branimir Jakšić, iz SAD-a je dao izjavu hrvatskim medijima: "Pregledi su pokazali da su tegobe prouzročene želučanim vriedom, činom. Na provedenu terapiju tegobe se povlače, a pretrage su uz to ukazale na povećanje limfnih čvorova u trbuhu. Na kontrolnim pregledima u sljedećim mjesecima i godinama vidjet će se hoće li biti potrebno liječenje limfnih čvorova. Predsjednik se vraća krajem sljedećeg tjedna u Zagreb, u predsjedničke dvore. Uvjeren sam da će našim ljudima biti drago čuti da predsjednik poziva svoje teniske partnere na meč u uobičajeno vrijeme u nedjelju." Dr. Jakšić je pri tom naglasio da predsjednik redovito obavlja sve svoje dužnosti pa prema tome nisu utemeljena nagađanja da je riječ o problemu koji umanjuje predsjednikovu radnu sposobnost, te da to nije stanje koje bi u nekoliko sljedećih mjeseci moglo uvjetovati njegovo duže izbjivanje s posla.³¹ Supruga pokojnog Predsjednika Tuđmana u intervjuu "Večernjem listu" je izjavila da je nakon operacije u Walter Reed-u razgovarala s nekim liječnicima koji su rekli da karcinom nije imao nikakve veze sa zdravim prosuđivanjem i mentalnom sposobnošću.³² Na upit novinarkes Vesne Kljajić o dvojbama koje su postojale oko predsjednikova zdravstvenoga stanja, u neslužbenom telefonskom razgovoru dr. Branimir Jakšić je izjavio kako predsjednik i njegova obitelj nisu željeli da se objavi njegova dijagnoza.³³

Kad su u više navrata novinari pitali tadašnjeg ministra zdravstva i šefa Tuđmanovog liječničkog konzilija je li točno da predsjednik boluje od raka, Hebrang je izbjegavao odgovor, tvrdeći kako Tuđman, baš kao i svaki drugi građanin, ima pravo na privatnost, koja podrazumijeva i tajnost njegove liječničke dijagnoze, navodi Drago Hedl naglašavajući: "Hebrang je tako ostao zapamćen kao jedan od najljućih zagovornika 'prava na privatnost' i kad je u pitanju zdravstveno stanje jedne tako važne i značajne osobe kakva je šef države."³⁴

Već smo naglasili da je središnje pravno i etičko pitanje svakog odnosa liječnika i pacijenta da liječnik bez suglasnosti pacijenta ne otkriva informacije osobama koje nisu uključene u njegovo liječenje, izuzev iz opravdanih razloga. Od ovoga prava nije isključen niti visoki državni dužnosnik. No, kako naglašava Annas: "To naravno ne znači da predsjednikovi liječnici mogu etički ili pravno dovoditi u zabludu javnost o zdravlju predsjednika".³⁵ Na pitanje zašto nije rekao istinu nakon operacije 1996. god. u Washingtonu, uz napomenu da je poštovao želju predsjednika da se njegova dijagnoza ne objavljuje, dr. Jakšić navodi: "Ja nisam obmanuo javnost, a vaše kolege novinari me nisu dobro razumjeli. Rekao sam da Predsjednik ima čir na želucu - a čireva ima različitih. Osim toga, vrlo sam pažljivo rekao i da ima povećane limfne čvorove u trbuhu, a poznato je da kod običnog čira na želucu limfni čvorovi nisu povećani."³⁶

30 Post, Jerrold M., Robins, Robert S., op. cit., str. 91 - 96

31 Kljajić, Vesna, Tko je zatajio bolest prvog hrvatskog predsjednika: Zašto je dr. Jakšić rak jednjaka pretvorio u čir želuca?, Glas Slavonije, 10.12.2001. - <http://www.hsp1861.hr/vijesti/011211vk.htm>

32 Večernji list, 08.12.2001., str. 2

33 Kljajić, Vesna, op. cit.

34 Hedl, Drago, Tuđmanov "vrijed" i Pavletičevo srce, Alternative Information Network, 10.01.1999. - <http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/199901/90110-001-pubs-zag.htm>

35 Annas, George J., The Health of the President and Presidential Candidate - The Public's Right to Know, The New England Journal of Medicine - 333(1995), 14: 945-949, str. 945

36 Kljajić, Vesna, Od čega je stvarno bolovao Tuđman, Institute for War & Peace Reporting, BCR Issue 316, 08.02.2002. - <http://iwpr.net/sr/report-news/od-cega-je-stvarno-bolovao-tudjman>

Premda je vijest o predsjednikovoj operaciji raka želuca objavljena na CNN-u, a New York Times je nakon operacije razmatrao mogući razvoj političkih događaja poslije Tuđmana³⁷, u Hrvatskoj vijest nikada nije službeno objavljena, a “glasine se brzo šire kada činjenice nisu na raspolaganju”³⁸, pa se “ispod radara” postavljalo pitanje je li Predsjednik Tuđman u takvom zdravstvenom stanju sposoban obnašati svoju funkciju. Legitimno je pitanje zašto postupak utvrđivanja nesposobnosti za obnašanje predsjedničke službe nije pokrenut prije studenog 1999. god. kada je Tuđmanova bolest ušla u terminalnu fazu, no neki suradnici iz najužeg Tuđmanova kruga daju neke bitne naznake.

Hrvoje Šarinić, bliski Tuđmanov suradnik, izjavio je da su francuski liječnici isključili mogućnost operacije metastaziranih tumora na centru za ravnotežu, pa je Predsjednik Tuđman mogao biti liječen samo radijacijom, a što je po Šarinićevoj ocjeni utjecalo na njegove intelektualne sposobnosti: “Neki oko njega su to znali, pa su to i koristili. Predsjednik se puno više odmarao, puno manje je radio i naravno da su to drugi uvidjeli i kao hijene počeli iskorištavati tu situaciju”.³⁹ Hebrang tvrdi da zapravo od polovice 1998. nije imao pravi uvid u predsjednikovo zdravlje, te da da Tuđman u završnoj fazi bolesti nije mogao kvalitetno rasuđivati: “Predsjednik više nije imao odlučnosti kao ranije da presiječe neke stvari koje su mu stajale na putu. Puno je toga presjekao u vrijeme dok je još bio u dobroj kondiciji, ali u posljednjem stadiju bolesti nije smogao snage da žrtvuje pojedine crne figure, crne u moralnom i političkom smislu. Tuđmanu je nedostajalo i dosljednosti radi saznanja da je kraj blizu, što je sasvim ljudski. Nažalost, Tuđman se okružio suradnicima koji su filtrirali informacije što su mu ih prezentirali u svrhu svoje promocije u zadnjem periodu njegovog života. Oni su se nastojali održati u sedlu bez obzira što se dogodilo sa stranom, državom i imidžom samog predsjednika, a on nije imao snage razlučiti dobro od zla i rezultat su bili propusti koje je napravio u privatizaciji. Mislim tu na činjenicu da dokumentacija o zloupotrebama što smo je posjedovali nije predata pravosudnim organima. Tuđman je griješio i u odnosu prema opoziciji upotrebljavajući često i uvredljiv rječnik, a ni odnos s Haškim sudom ne bi bio ovakav da Tuđman nije obolio.”⁴⁰ Pitanje je li Predsjednik Tuđman bio sposoban obnašati predsjedničke dužnosti aktualizirano je 2012. god u pogledu ratifikacije Sporazuma o granici s Bosnom i Hercegovinom, koji su potpisali Tuđman i Izetbegović, a koje je poslužilo bivšim suradnicima iz Tuđmanova najužeg kruga za iznošenje suprotnih viđenja od Šarinića i Hebranga. Pojavilo se pitanje je li Predsjednik Tuđman bio sposoban rasuđivati u vrijeme potpisivanja Sporazuma, o čemu bivši ministar vanjskih poslova Mate Granić kaže: “Tuđman je apsolutno znao što potpisuje, u to ne treba sumnjati. Predsjednika bi teško bilo dovesti u zabludu. Sjećam se da je da je tijekom pregovora s BiH, koje je vodila naša ad hoc komisija, bilo sedam kritičnih točaka i sve su na kraju riješene u našu korist.” Ivić Pašalić, bivši savjetnik predsjednika za unutarnju politiku ističe: “Tuđman je na intelektualnoj razini funkcionirao najnormalnije, bio je posve čiste glave. Činjenica je kako mu je u ljeto 1999. radni kapacitet, uslijed bolesti, bio smanjen i nije više kao nekad mogao raditi po 14 ili 16 sati na dan. No, nema nikakve dvojbe nije imao nikakvih problema s razumijevanjem stvari. Neetično je danas govoriti da se Tuđmana dovodilo u zabludu”, a Vesna Škare Ožbolt, u to vrijeme zamjenica predstojnika Ureda predsjednika: “Predsjednik je bio

37 Hedges, Chris, *Hard-Liners Are Regarded as Likely To Succeed Croatia's Ailing President*, New York Times, 18.11.1996. - <http://www.nytimes.com/1996/11/18/world/hard-liners-are-regarded-as-likely-to-succeed-croatia-s-ailing-president.html?ref=fran jotudjman>

38 Annas, George J., op. cit., str. 946

39 Kljajić, Vesna, op. cit.

40 Ciglencečki, Dražen, *Andrija Hebrang odgovara Vlatku Pavletiću kome je odgovaralo zataškavanje bolesti Franje Tuđmana*, Novi list, 08.12.2001. - <http://www.hsp1861.hr/vijesti/011208dc.htm>

zaista teško bolestan, trpio je strašne bolove, a metastaze su mu se proširile na centar za ravnotežu. Međutim, to nipošto ne znači da nije bio sposoban za donošenje odluka. Podsjećam na njegov posljednji posjet Vatikanu i konferenciju koju je održao za strane novinare, nitko tada nije dovodio u pitanje Tuđmanovu sposobnost rasuđivanja”.⁴¹

Ivica Kostović, posljednji predstojnik Tuđmanovog ureda, neurolog, stručnjak za mozak, tvrdi kako je predsjednik Tuđman do zadnjeg dana života bio svjestan svojih postupaka.⁴²

Proglašavanje visokog državnog dužnosnika nesposobnim za obnašanje dužnosti nije i ne može biti medicinska odluka. Park iznosi da je “organizirana medicina danas ustanovila u praksi jasnu i korisnu razliku između izraza ‘pogoršanje zdravlja’ (*impairment*) i ‘nesposobnosti’ (*disability*)”.⁴³ S jedne strane nalazi se dakle ‘pogoršanje zdravlja’ (*impairment*) kao “medicinska procjena razmjera do kojih bolest ili ozljeda utječu na sposobnost djelovanja državnog dužnosnika”.⁴⁴ S druge strane ‘nesposobnost’ (*disability*) je “politička odluka je li oštećenje zdravlja takve naravi i obujma da priječi državnom dužnosniku obnašanje njegovih ustavnih dužnosti”.⁴⁵ Kako stvar ipak nije tako jednostavna upozorava Post kad kaže: “Ne postoji čisto objektivna medicinska odluka u takvim okolnostima, jer neizbježno, svaka medicinska odluka će imati političke posljedice, a te posljedice će utjecati na postupak medicinskog odlučivanja.”⁴⁶

Prema tome, uloga liječnika u postupku proglašavanja visokog državnog dužnosnika nesposobnim nalazi se u utvrđivanju njegove zdravstvene situacije u skladu sa svim pravilima struke i saopćavanje toga stanja samome dužnosniku ili osobama u njegovu najužem krugu, te davanje procjene stanja i konzultiranje u pogledu terapije.⁴⁷

Proglašavanje visokog državnog dužnosnika nesposobnim za obnašanje ovlasti i dužnosti politička je odluka koju mora donijeti ili sam oboljeli dužnosnik ili ustavom za to predviđeni državni dužnosnici ili državna tijela u odgovarajućem postupku.

Iz svega do sada rečenoga čini se da je Republiku Hrvatsku od studenog 1996. vodio Predsjednik koji nije bio u potpunosti sposoban realno prosuđivati i donositi određene političke odluke, no činjenica je da je ipak ograničeno funkcionirao, pa budući da to nije želio učiniti sam, jasno je da se od strane političkog kruga oko predsjednika, na pokretanje pitanja njegove nesposobnosti za obnašanje ustavnih ovlasti i dužnosti nije usudio nitko tko je želio politički preživjeti.⁴⁸ Možda je i sama javnost (jer je perika koju je Tuđman jedno vrijeme nosio tijekom terapije bila svima očigledna), pristajala na prikriivanje pravog zdravstvenog stanja Predsjednika Tuđmana. Kako navodi Sanford Levinson, u svojoj raspravi o reformi američkog ustava u pogledu predsjedništva, to je vrsta negiranja koju bi čovjek očekivao u monarhijama, da koliki god su suverenovi propusti, javnost ima potrebu vjerovati da car nosi novo ruho.⁴⁹ Ipak, kolika god bila nesklonost javno-

41 Ciglencečki, Dražen, Granić: Tuđman je apsolutno znao što potpisuje, *Novi list*, 01.08.2012. - <http://www.novolist.hr/Vijesti/Hrvatska/Granic-Tudman-je-apsolutno-znao-sto-potpisuje>

42 Kljajić, Vesna, op. cit.

43 Park, E. Bert, *Presidential Disability: Past Experiences and Future Implications*, *Politics and Life Sciences* - 7 (1988), 1, str. 56

44 Mohr, Lawrence C., *Medical Consideration in the Determination of Presidential Disability*, str. 102

45 Ibidem, str. 102 - 103

46 Post, Jerrold M., Robins, Robert S., *When Illness Strikes the Leader: The Dilemma of the Captive King*, str. 208

47 Vidi više Proso, Maja, *Neka pravna pitanja informiranog pristanka u hrvatskoj legislativi i praksi* - Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu - 43(2006), br.2(82); str.103-114

48 U američkoj povijesti najpoznatija je epizoda ostavke Roberta Lansinga, Državnog Tajnika, na zahtjev Predsjednika Wilsona jer je pošto je Wilson obolio sazvaio sastanak Kabineta kako bi se raspravilo o mogućoj zdravstvenoj nesposobnosti Predsjednika i njezinim ustavnopravnim implikacijama. Wilson je Lansingovo

49 sazivanje sastanaka Kabineta okarakterizirao preuzimanjem predsjedničkih ovlaštenja, dakle protuustavnim, a Kongres i

sti da se suoči sa zdravstvenim stanjem visokog državnog dužnosnika, sam dužnosnik bi trebao imati političku svijest i etičnost priznati zdravstvena ograničenja koja ga priječe da učinkovito obnaša svoje dužnosti. Nacionalni interesi bi trebali imati prednost pred dužnosnikovim odbijanjem priznavanja vlastite onesposobljenosti za obnašanje ovlasti i dužnosti. No, povijest je puna primjera vođa koji nisu samovoljno napuštali svoj položaj unatoč bolestima kojima su bili pogođeni.⁵⁰ U emisiji Nedjeljom u 2 Hrvatske televizije Hebrang je izjavio kako je Predsjednik tri godine bolovao od maligne bolesti, te da svaka osoba koja boluje od takve bolesti bez obzira na svoje intelektualne kvalitete živi pod psihozom smrtne osude.⁵¹ Tako i Post naglašava: "Vođenje nacije dok se suočavate s terminalnom fazom bolesti utječe na sve aspekte donošenja odluka. Ali kako će utjecati na vođu bit će posljedica prirode vođine osobnosti i interakcije između njegova prihvatanja ili negiranja svoje bolesti i njegova stava prema vlastitoj smrtnosti – do stupnja u kojoj mjeri su ispunjeni njegovi snovi o slavi."⁵² No, kada je 01. studenog 1999. god. Predsjednik Tuđman hitno operiran u zagrebačkom KB-u Dubrava, a liječnički konzilij predvođen dr. Branimirom Jakšićem izvijestio da se predsjednik oporavlja nakon operacije perforiranog divertikula debelog crijeva, a zatim se pojavile i postoperativne komplikacije upale potrbušnice⁵³, legitimno je razmotriti i postaviti pitanje iz ove povijesne distance zašto nije primjenjen ustavni postupak zamjenjivanja predsjednika države, što razmatramo nešto kasnije.

3. IZVJEŠĆIVANJE JAVNOSTI O ZDRAVSTVENOM STANJU VISOKOG DRŽAVNOG DUŽNOSNIKA

Prilikom razmatranja ovoga pitanja od ključne je važnosti medicinsko etičko načelo o povjerenosti odnosa pacijent - liječnik, te shvaćanje da i liječnike koji skrbe o zdravstvenom stanju visokog državnog dužnosnika ovo načelo obvezuje, o čemu smo već pisali. Pod pojmom 'javnosti' u naslovu ove točke ne treba imati u vidu samo "obične" građane, već i političke 'insidere', najuži krug suradnika državnog dužnosnika, kao i druga državna tijela koja s njegovim uredom ulaze u interakciju.

Većina autora naglašava "svetost" odnosa pacijent – liječnik koji se odnosi i na visokog državnog dužnosnika, no također uvažava potrebu, ukoliko postoje "uvjerljivi pravni ili etički razlozi u javnom interesu", njegova raskidanja.⁵⁴

Robins i Rotschild smatraju kako liječnik visokog državnog dužnosnika čak ima obvezu razotkriti njegovo medicinsko stanje u slučajevima kada državni dužnosnik nije sposoban odlučivati o sebi, kao npr. u slučajevima demencije ili teških psiholoških poremećaja kao što su manija ili teška depresija; kada će državni dužnosnik, zbog zdravstvenog stanja u kojemu se nalazi, po-

javno mnijenje su bili na Lansingovoj strani. Wilson je opravdani i odgovorni Lansingov postupak pokretanja pitanja njegove nesposobnosti za obnašanjem dužnosti, ocijenio kao nelojalni pokušaj Lansinga da ga izgura iz službe tijekom njegove bolesti. Levinson, Sanford, *Our Undemocratic Constitution: Where the Constitution Goes Wrong (And How We the People Can Correct It)*, Oxford University Press, New York, 2006., str. 121

50 Wilsonov moždani udar, Hindenburgova senilna demencija, Rooseveltova hipertenzija, problemi sa srcem i plućima u vrijeme Konferencije na Jalti, Churchillova upala pluća, srčani udar i naizmjenične depresije, Staljinova paranoja kao samo neki od primjera iz relativno bliže povijesti

51 Nedjeljom u 2, 09.12.2001. - <http://www.youtube.com/watch?v=UYpTcElGnEw>

52 Post, Jerrold M., *Leaders and Their Followers in a Dangerous World: The Psychology of Political Behavior*, Cornell University Press, 2004., str. 68

53 Vjesnik, 01.11.1999., str. 1; Vjesnik, 05.11.1999., str. 1 i 2

54 Mohr, Lawrence C., op. cit., str. 105

činiti neki nezakoniti postupak; ili kada će zbog zdravstvenog stanja u kojemu se nalazi, počiniti neki osobito nemoralni postupak.⁵⁵ Annas smatra kako je samo prvi slučaj u skladu s medicinskom etikom, ali je nepotreban, dok bi se druga dva slučaja nalazila izvan stručnoga dosega liječnika jer oni uključuju pravnu interpretaciju i prosudbu o moralnosti državnoga dužnosnika, područja u kojima medicinska stručnost nije od koristi.⁵⁶ Kao mogućnost da prekrši povjerljivost odnosa pacijent – liječnik, Paul Stephan s University of Virginia School of Law navodi da temeljem odluka Vrhovnog suda SAD-a o dosegu povjerljivosti razgovora između Predsjednika i njegovih suradnika, premda Kongres ne bi mogao rutinski pratiti konzultacije između Predsjednika i njegovih liječnika, mogao bi prisiliti liječnika na svjedočenje o predsjednikovu stanju ako bi postojao opravdan razlog u sumnju da je Predsjednik ozbiljno bolestan.⁵⁷ Ovakve iznimke od načela povjerljivosti liječnik - pacijent koje bi trebale postojati u interesu javnosti mogu se činiti nepotrebnima stoga što bi i bez liječnikove intervencije i izjave, osobe iz najužeg kruga oko državnoga dužnosnika već i same mogle uočiti je li sposoban obnašati svoje dužnosti, ali s druge strane ovo će biti moguće samo ako se radi o ekstremnim i očiglednim slučajevima bolesti koje ne bi mogao propustiti uočiti niti laik.

U slučaju nastupa određene medicinske situacije koja dovodi u pitanje sposobnost visokoga državnog dužnosnika za obnašanjem dužnosti, njegov liječnički tim bi trebao, ako je to moguće, to pitanje razmotriti sa samim dužnosnikom te uz njegovu suglasnost sve relevantne informacije pružiti njegovim suradnicima nadležnim za postupanje u takvim situacijama, dok bi u slučaju da nije pri svijesti ili nije sposoban odlučivati (ali i kada je lucidan) bilo preporučljivo postojanje unaprijed pripremljenih pravnih protokola za postupanje čime bi liječnik državnog dužnosnika bio oslobođen svih pravnih i moralnih dvojbi u svezi povjerljivosti informacija iz odnosa liječnik – pacijent.⁵⁸

Formalni postupak koji bi utvrđivao redosljed radnji prilikom priopćavanja javnosti informacija o zdravstvenom stanju visokoga državnog dužnosnika općenito gledano ne postoji. Smatramo da izjave za javnost o zdravstvenom stanju državnog dužnosnika trebaju biti sastavljene na njegovu inicijativu, od strane njegovih liječnika, obrađene od strane njegove službe za odnose s javnošću i naposljetku odobrene od strane samoga dužnosnika prije objavljivanja. Ukoliko državni dužnosnik ne bi bio pri svijesti ili sposoban odlučivati u postupku bi trebali sudjelovati članovi njegove najuže obitelji. Annas smatra kako državni dužnosnik treba izjavu o svome zdravstvenom stanju pregledati i odobriti prije njezina objavljivanja, ali je nipošto ne bi mogao mijenjati.⁵⁹ U pogledu sadržaja ove izjave Mohr navodi kako bi ona trebala sadržavati pra-

55 Robins, R. S., Rothschild, H., *Ethical Dilemmas of the President's Physician*, *Political and the Life Sciences* 7 (1988): 3 – 11, str.10

56 Annas, George J., op. cit., str. 947

57 Crispell, Kenneth R., Gomez, Carlos F., op. cit., str. 22. Jedina slabost ovoga mišljenja jest kako bi, prethodeći svjedočenju predsjednikova liječnika, Kongres mogao imati saznanja o bolesti koja Predsjednika čini nesposobnim za obnašanje službe.

58 Tako npr. u preporukama Komisije za predsjedničku nesposobnost i 25. amandman Miller Centra stoji: "Pitanja predsjedničke nesposobnosti i primjene 25. amandmana trebaju biti raspravljena i dogovorena, te planiranjem smjernica za moguće slučajeve po mogućnosti unaprijed utvrđena između novoga predsjednika, potpredsjednika, predsjednikova liječnika i šefa osoblja Bijele Kuće prije inauguracije." Report of The Miller Center Commission On Presidential Disability And the Twenty-fifth Amendment u *Papers on Presidential Disability and the Twenty-fifth Amendment*, Vol. 1, edited by Thompson, Kenneth, University Press of America, Miller Center, University of Virginia, 1988., str. 169

59 Ovakvo mišljenje Annas temelji na presedanu koji je uspostavljen nakon atentata na predsjednika Reagana. Bolnica u kojoj je Reagan liječen odredila je uz suglasnost dužnosnika Bijele kuće glasnogovornika koji je medijima davao kratka izvješća o njegovom stanju. Reaganov osobni liječnik pregledavao je ova izvješća ali u njima nije učinio niti jednu izmjenu. Annas, George J., op.cit., str. 946

vodobnu, točnu i potpunu informaciju u pogledu dijagnoze, terapije i stanja visokog državnog dužnosnika.⁶⁰

Koliko je ispunjenje gore raspravljenih zahtjeva moguće s političkog stajališta drugo je pitanje. U stabilnim i uređenim demokratskim državama uobičajena je praksa da političari izvješćuju javnost u slučaju bitnih promjena u svom zdravstvenom stanju. Upravo bolest nekog važnog političara, visokog državnog dužnosnika, i kako se o njoj izvješćuje javnost može poslužiti kao pokazatelj same prirode političkog sustava. Anđelko Milardović voditelj Centra za politološka istraživanja o ovome pitanju ističe: "Svi totalitarni režimi koji se temelje na volji jedne osobe uvijek će skrivati sve vezano uz zdravlje te osobe. To će činiti pod izgovorom kako ne žele uznemiravati javnost. Stvar je u tome što demokratski sustavi imaju posve drukčiji odnos prema bolesti. U njima je logično da se zna za zdravstveno stanje vođe, jer se narod, ali i političko vodstvo moraju pripremiti za to."⁶¹ Damir Grubiša, profesor na Fakultetu političkih znanosti navodi da se bolest političara često reflektira na cijelo društvo i govori zapravo o prirodi odnosa u tom društvu, iz čega se može prepoznati i tip političkih odnosa.⁶² Ova pitanja aktualizirana su u posljednje vrijeme bolestima niza političara u Južnoj Americi.⁶³

U pogledu izvješćivanja javnosti o bolesti političara u demokratskom krugu država možemo govoriti o dva pristupa: europskom i anglo-američkom. U SAD-u se građani identificiraju s Predsjednikom, pa bi Predsjednik čak trebao poslužiti i kao primjer građanima da žive zdravije.⁶⁴ U SAD-u Liječnik Bijele Kuće svake godine organizira sistematski liječnički pregled za Predsjednika i više dužnosnike Bijele Kuće, a memorandum o zdravstvenom stanju Predsjednika dostupan je na uvid građanima putem interneta.⁶⁵ Američki političari su skloni otvoreno iznositi medicinske teškoće s kojima se nose, na taj način prikazujući se "običnim" građanima s istim ili sličnim problemima, čime posredno pridobivaju i političku naklonost.⁶⁶ James Toole, profesor emeritus neurologije na Wake Forest University Medical School, autoritet na području o nesposobnosti među američkim predsjednicima reći će: "Moje je uvjerenje da javni dužnosnici – koji uvijek žele biti u centru pažnje javnosti – trebaju javnosti reći sve o svojim bolestima i ništa ne prikrivati."⁶⁷ S druge strane Atlantika, dominantna europska zdravstvena etika nalaže da je zdravlje osobe njegova privatna stvar, pa tako i političara, a uvid u zdravstveno stanje pojedinog državnog dužnosnika ovisi o njegovoj volji želi li to priopćiti javnosti ili ne, te utječe li ta bolest na njegovo obavljanje dužnosti. Europski političari nisu toliko skloni "eksploatirati" izvješća o svojim bole-

60 Mohr, Lawrence C., *The White House Physician: Role, Responsibilities and Issues*, *Political Psychology*, 16 (1995) 4: 777-794, str. 792

61 Ozretić, Vlado, *Skrivanje bolesti vodećih političara otkriva teške slabosti demokracije*, *Slobodna Dalmacija*, 29.12.2011. - <http://www.slobodnadalmacija.hr/Svijet/tabid/67/articleType/ArticleView/articleId/159691/Default.aspx>

62 Kusovac, Srđan, *Zna li javnost kakvo je zdravlje političara?*, *Radio Slobodna Evropa*, 17.02.2007 - <http://www.slobodnaevropa.org/content/article/696845.html>

63 Tako je argentinskoj predsjednici Cristini Fernandez de Kirchner dijagnosticiran je rak štitnjače te je, prema objavi vlade, operirana početkom 2012. Hugo Chavez, predsjednik Čilea operiran je na Kubi u srpnju 2011. od tumora. Fernando Lugu, predsjedniku Paragvaja, dijagnosticiran je limfom, a bivši vođa Brazila Lula da Silva operirao je grlo zbog karcinoma. Njegovoj nasljednici Dilmi Rousseff dijagnosticirana je ista bolest kao i Cristini Fernandez – rak štitne žlijezde, no u ranijoj fazi, te je njezino liječenje prošlo bez operacije, no javnost je o svemu bila pravodobno obaviještena.

64 Jureško, Goranka, *Obama bi morao smanjiti unos alkohola i cigareta*, *Jutarnji list*, 01.03.2010. - <http://www.jutarnji.hr/obama-bi-morao-smanjiti-unos-alkohola-i-cigareta/599788/>

65 Mariano, Connie E., *In Sickness and in Health: Medical Care for the President of United States* u Gilbert, Robert, op. cit., str. 88-89

66 Swarns, Rachel L., *Revealing All Before Anyone Else Can*, *New York Times*, 25.03.2007. - http://www.nytimes.com/2007/03/25/weekinreview/25swarns.html?_r=1&

67 *What experts say on politicians' disclosure of medical matters*, *Chicago Tribune*, 08.07.2012. - http://articles.chicagotribune.com/2012-07-08/news/ct-met-politicians-health-0608-2-20120708_1_public-servants-public-eye-poor-health

stima kao motivirajućima u pogledu približavanja i stvaranja simpatičnijeg imidža prema biračima. U tom kontekstu valja ukazati na presudu Europskog suda za ljudska prava u slučaju *Editions Plon v. France* kojim je sud indirektno zaštitio privatnost pokojnog francuskog Predsjednika Mitterranda od namjere izdavačke kuće Plon da tiska knjigu "Velika tajna" autora Clauda Gublera, koji je bio Mitterrandov dugogodišnji osobni liječnik, i koji je na njegov zahtjev prikrivao i liječio Mitterranda od raka koji mu je dijagnosticiran nakon izbora 1981. god., potvrdivši privremenu zabranu distribucije knjige dok se ne ocijeni jesu li liječnička tajna i pravo javnosti u demokratskom društvu u skladu s zaštitom privatnosti predsjednika Mitterranda i njegovih nasljednika. Sud zaključuje da je knjiga tiskana u sklopu javne rasprave o pravu javnosti da bude informirana o ozbiljnoj bolesti predsjednika države, te da je tajnost koju je uspostavio predsjednik o svojoj bolesti i njenom razvoju, pobudila javni interes o transparentnosti u političkom životu. Kako je u međuvremenu tiskano i prodano 40 000 primjeraka knjige, te je objavljena na internetu i bila predmetom rasprave u medijima, a budući je liječnička tajna već povrijeđena, mjera zabrane knjige bi bila neproporcionalna obvezi prema kojoj je izdavačkoj kući naloženo da Mitterrandovim nasljednicima bude isplaćena novčana naknada, no Sud je ipak priznao socijalnu funkciju tajnosti medicinskih podataka.⁶⁸ Kao potpuno suprotno europskom, Sam Lehman-Wilzig, razmatrajući američki pristup postavlja pitanje je li novinarima koji izvješćuju o bolesti javnog dužnosnika zagarantirana ustavna zaštita, te tvrdi da formalno nije, ali praktički jest. U Americi nije za bilježen niti jedan slučaj u kojemu bi sud odlučio da se nedozvoljeno medicinsko izvještavanje o visokom javnom dužnosniku može podvesti pod slobodu tiska zaštićenu Prvim amandmanom, ali citira slučajeve u kojima su sudovi, pod pretpostavkom da je medicinska informacija zakonito pribavljena, dozvolili objavljivanje takvih informacija.⁶⁹

Prilikom odlaska Predsjednika Tuđmana u washingtonsku bolnicu Walter Reed u studenom 1996. god. niti jedan službeni hrvatski medij nije objavio prave razloge odlaska i dijagnozu, a osobito da je predsjednik podvrgnut operaciji. Medijsku blokadu je među prvima probio politički tjednik Nacional, ali prema svjedočenju vlasnika tjednika Ive Pukanića prije tiskanja informacije tjednik je bio izložen političkim pritiscima i pokušajima opstrukcije izdavanja o čemu Pukanić kaže: "No dan uoči objavljivanja nazvao me Ivić Pašalić moleći da se hitno nađemo. Rekao mi je da zna da želimo izići s izvanrednim izdanjem o Tuđmanovoj bolesti, a potom mi je 'preporučio' da bi nam bilo bolje da to ne napravimo. Objasnio sam mu da smo se u redakciji već sve dogovorili i da ćemo ići s tekstom, a otvoreno sam mu rekao i da više nema smisla da se skriva istina jer ju je CNN već objavio", te da ako ne tiskaju izvanredno izdanje, vijest će objaviti u redovnom, a na što mu je Pašalić odgovorio: "Do utorka se može svašta dogoditi i ljude možemo pripremiti i uvjeriti ih da Nacional ne govori istinu."⁷⁰ Ovakvo postupanje i tretiranje bolesti Predsjednika Tuđmana 1996. god. je nastupilo, smatramo, kao posljedica sustava kojemu je dodijeljena kovanica demokracija (*democradura*), a u kakvom sustavu se prema nekim studijama u tom periodu nalazila Hrvatska, a koje sustave istodobno karakteriziraju "važni aspekti početne demokratizacije i ostataka autoritarizma", odnosno da

68 Editions Plon v. France, Application No: 58148/00, Publication: 2004-IV

69 Smith v Daily Mail Publishing, 1979: "Ukoliko novine zakonito pribave istinitu informaciju o stvari od javnog značaja tada državni dužnosnici, u nedostatku postojanja višeg državnog interesa, ne mogu ustavno kazniti tiskanje informacije"; Greenhouse, 2001, p. A1: "Tisak se ne može smatrati odgovornim zbog tiskanja nezakonito presretnute informacije dok god je tema od "javne važnosti", a sam tisak nijesudjelovao u presretanju." Vidi u Lehman-Wilzig, Sam N., Political Ill-Health Coverage: Professional-Ethical Questions Regarding News Reporting of Leaders' Ailments, Journal of Health Communication: International Perspectives, Volume 8, Issue 1, 2003: 59 - 77, str. 61

70 Biluš, Marina, Tajna Tuđmanove bolesti, Nacional, Dnevno online izdanje, 09.07.2005. - <http://www.nacional.hr/clanak/19137/tajna-tudmanove-bolesti>

su u formi demokratski, a praktički još autoritarni.⁷¹

Promjena u izvješćivanju o zdravstvenom stanju predsjednika Republike dogodila se kada je njegovo stanje došlo u kritičnu fazu i kada je 01. studenog 1999. god. primljen u KB Dubrava radi operacije perforiranog divertikula debelog crijeva. Od tada će liječnički konzilij Predsjednika Tuđmana gotovo svakodnevno medijima podnositi izvješće o njegovom zdravstvenom stanju. Međutim, komunikacija liječničkog konzilija i drugih državnih tijela, odnosno državnih dužnosnika premda je očigledno postojala, nije bila organizirana prema formalnoj proceduri. Tako, Vesna Škare-Ožbolt, zamjenica predstojnika Ureda Predsjednika 03. studenog ističe da informacije o zdravstvenom stanju predsjednika može davati jedino njegov liječnički konzilij, da Ured održava kontakt s Predsjednikom, a da je dio kabineta uz njega.⁷² Željko Reiner, ministar zdravstva 04. studenog izjavljuje da je bio na sastanku s liječničkim timom koji liječi Predsjednika, a da je njegov posjet bolnici bio zapravo radni sastanak, a na pitanje je li Vladi iznio svoja saznanja o zdravstvenom stanju Predsjednika, istaknuo je “kako to nije predmet” o kojem bi izvještavao Vladu.⁷³ Nakon sjednice Predsjedničkog vijeća, 12. studenog, na kojoj je dr. Jakšić ispred Predsjednikova liječničkog konzilija podnio izvješće o Predsjednikovu zdravstvenom stanju, novinari su predstojnika Ureda Predsjednika dr. Ivicu Kostovića upitali zašto tijekom liječenja Predsjednika nema niti jedne snimke iz bolnice, kao što je to bilo prilikom liječenja Borisa Jeljcina, na što je Kostović izjavio: “Nismo se odlučili za ruski model, već smo se odvažili da cijeli proces komunikacije vode liječnici.”⁷⁴ S obzirom da su neke domaće (Jutarnji list, Novi list) i strane (Guardian, Observer) tiskovine počele objavljivati vijesti da je Predsjednik klinički mrtav, da ga na životu održavaju respiratori kako bi se pripremila prijelazno rukovodstvo, jer se strahuje od socijalnih nemira ili pokušaja puča postavilo se pitanje koliko su izvješća liječničkog konzilija adekvatna i točna. Novinar Marko Barišić o ovome iznosi: “Svaki pojedinac, pa tako i predsjednik jedne države imaju pravo na zadržavanje dostojanstva i minimuma privatnosti tijekom bolesti. Budući da je Predsjednik države javna osoba, jasno je da građani radi funkcioniranja vlasti trebaju biti upoznati s njegovim stanjem. Glede toga, liječnički konzilij je u svojim kratkim priopćenjima davao jasne naznake o Predsjednikovu stanju. Sve iznad toga bilo bi kršenje liječničke etike i prava pojedinca na to da njegova bolest ne postane predmetom komentara raznih anonimnih liječnika i medijskih nagađanja. Ako se takvi standardi poštuju za većinu pacijenata u hrvatskim bolnicama, zašto na njih ne bi imao pravo i predsjednik države”.⁷⁵ Na ovome mjestu ćemo samo reći da je jasno da nije postojao problem u načinu i formi izvješćivanja liječničkog konzilija već u izbjegavanju i odgađanju donošenja političke odluke o predsjednikovoj nesposobnosti i “sakrivanju” iza “općih i kratkih izvješća” konzilija, čime je naravno otvoren put i raznim špekulacijama, o čemu ćemo više u nastavku rada. Kako Vlada nije pokretala postupak utvrđivanja predsjednikove trajne spriječenosti pred Ustavnim sudom, javnost i mediji izražavali su nevjericu da Predsjednik Vlade o bolesti Predsjednika ne zna ništa više od javnosti koja o tome doznaje iz priopćenja liječničkog kon-

71 Vidi Pridham, Geoffrey, *The Dynamics of Democratization: A Comparative Approach*, Continuum International Publishing Group, 2000., str. 133; Ramet, Sabrina P., *Central and Southeast European Politics Since 1989*, Cambridge University Press, 2010., str. 26

72 Predsjednik Tuđman se oporavlja, opće stanje dobro, *Vjesnik*, 04.11.1999, str. 1

73 Predsjednikov oporavak povoljan, Vlada radi uobičajeno, *Vjesnik*, 05.11.1999., str 1 – 2

74 Predsjednikovo zdravstveno stanje i dalje teško, *Vjesnik*, 13.11.1999., str. 1; Mesić je u sebi svojstvenom stilu na pitanje u intervjuu za sarajevski magazin Dani na pitanje novinara podsjeća li ga ikonografija oko Tuđmanove bolesti na period priopćenja iz Ljubljanskog kliničkog centra odgovorio: “Ima dosta sličnosti, ali ima i razlike. Iz ljubljanskog smo centra svi mogli vidjeti sliku predsjednika Tita i nakon sto su mu odrezali nogu, a ovdje jos nema ni slike ni tona.” Dani, br. 129, 19.11.1999. - <http://www.bhdani.com/arhiva/129/inter.htm>

75 Senzacionalne špekulacije o Predsjednikovoj bolesti sramota su za liječnike i novinare, *Vjesnik*, 16.11.1999., str. 3

zilijski. Predsjednik Vlade Zlatko Mateša o tome je rekao: "Konzilij radi na principu konsenzusa i svako priopćenje moraju prihvatiti svi njegovi članovi. Prema tome, normalno je i jedino moguće da postoji samo jedno priopćenje liječničkog konzilija, i nema nikakvih drugih priopćenja koje bi dobivao bilo koji državni dužnosnik. To je normalno i zbog digniteta liječnika koju su članovi konzilija."⁷⁶ Kako su pokazatelji zdravstvenog stanja Predsjednika bili bez bitnih promjena u odnosu na prethodne dane, priopćenje koje je potpisao dr. Jakšić 05. prosinca bilo je trideset i petog dana od početka bolničkog liječenja, a njihovo izdavanje je nastavljeno sve do petka, 10. prosinca 1999. god. U ponedjeljak, 06. prosinca, pet dana prije smrti Predsjednika Tuđmana, dr. Ivica Kostović, predstojnik Ureda predsjednika u svojoj izjavi za medije kao da je sumirao i ocijenio rad liječničkog konzilija, gdje se nije složio s tvrdnjom novinara da su priopćenja konzilija bila štura, jer da prikazuju opće stanje i ne govore o medicinskim pojedinostima; priopćenja su bila pravodobna i pokazala su točnu dijagnozu i uzroke zašto se pristupilo operativnom zahvatu, spominjale su se sve komplikacije i opće Predsjednikovo stanje, a medicinska njega je bila vrhunska i treba odati priznanje ne samo liječnicima, nego i drugom medicinskom osoblju.⁷⁷ Imena članova liječničkog konzilija koji su vodili liječenje Predsjednika Tuđmana od studenog 1996., nakon povratka iz Washingtona nikada nisu službeno objavljena, a imenovao ih je u dogovoru s Tuđmanom Hebrang koji je i bio voditelj konzilija, te su bili pod zakletvom koja im je priječila da govore o tome. Odlaskom Hebranga s pozicije voditelja konzilija ovu ulogu je preuzeo Branimir Jakšić, koji je ujedno postao i Tuđmanov osobni liječnik, ali nikada nije službeno imenovan voditeljem konzilija. Odlaskom Predsjednika u KB Dubrava sastav konzilija se proširio velikim brojem liječnika raznih specijalnosti, od kojih su neki bili članovi konzilija od njegova osnivanja, a drugi su to postali kasnije, da bi naposljetku njihov sastav bio i objavljen.⁷⁸

4. POLITIČKO I USTAVNOPRAVNO RJEŠAVANJE BOLESTI PREDsjedNIKA FRANJE TUĐMANA

Kada je Predsjednik Tuđman prevežen u KB Dubrava 01. studenog 1999. god., hrvatski politički sustav se po prvi puta od samostalnosti našao pred pitanjem primjene, premda je za to i prije bilo potrebe (o čemu smo već raspravljali), ustavnopravne odredbe o zamjenjivanju Predsjednika Republike sadržane u čl. 97. Ustava:

"U slučaju smrti, ostavke ili trajne spriječenosti predsjednika Republike da obavlja svoju dužnost, nastup koje utvrđuje Ustavni sud Republike Hrvatske na prijedlog Vlade Republike Hrvatske, dužnost predsjednika Republike privremeno preuzima predsjednik Sabora Republike Hrvatske.

Izbor novoga predsjednika Republike mora se obaviti u roku 60 dana od dana kada je bivši predsjednik prestao obavljati dužnost."

Čitav splet političkih okolnosti nadovezao se u tom trenutku na činjenicu predsjednikovog teškog zdravstvenog stanja i iz njega proizašle spriječenosti za obavljanjem predsjedničkih ovlasti, na način da se Hrvatska tada našla pred političkom i ustavnom krizom koja je prijetila gotovo potpunom blokadom državnih institucija.

⁷⁶ Nema posebnih liječničkih priopćenja za dužnosnike, Vjesnik, 24.11.1999., str. 2

⁷⁷ Kostović: Nisu štura priopćenja konzilija, Vjesnik, 07.12.1999., str. 1 i 2

⁷⁸ Vidi Liječnike dr. Tuđmana zakletva obvezuje na šutnju, Večernji list, 24.11.1999., str. 3

Naime, tadašnjem Zastupničkom domu Hrvatskog državnog sabora mandat je istjecao 27. studenog 1999., a zadnji rok za održavanje izbora za novi saziv bio je 27. siječnja 2000.⁷⁹ Prema Izbornom zakonu od dana raspisivanja do dana održavanja izbora moralo je proteći najmanje 30 dana.⁸⁰ Ustav je, pak, propisivao da Predsjednik Republike raspisuje izbore za domove Hrvatskog državnog sabora i saziva ih na prvo zasjedanje.⁸¹ Uzevši u obzir navedene ustavnopravne odredbe i kontekst zdravstvenog stanja Predsjednika Tuđmana to je značilo da je krajnji rok za raspisivanje izbora bio 25. prosinca 1999. god. Kako je HDZ želio iskoristiti dolazak većeg broja građana Hrvatske iz dijaspore (kao njemu sklonijem biračkom tijelu) za božićne blagdane njegova politička strategija se svodila na to da se Sabor raspusti 12. studenog, a izbori za Zastupnički dom raspišu za 22. prosinca 1999. god. Kako Predsjednik Tuđman vjerojatno tijekom liječenja ne bi bio potpuno svjestan odluke koju potpisuje ili nije bio pri svijesti, ova odluka nije provedena, a u danima koji su slijedili moguća odluka o raspisivanju i održavanju izbora neprestano se mijenjala ovisno o predsjednikovu zdravstvenu stanju uz stalno računanje HDZ-a na predsjednikov mogućí oporavak. Oporba je inzistirala da se Zastupnički dom ne raspušta do krajnjeg ustavnog roka, 27.11.1999., ali je kao kompromis nudila da se 12. studenog održi zadnje glasanje u Zastupničkom domu, a da se zatim ne saziva nova sjednica.⁸² Ovo pitanje je zapravo od početka bilo obremeno unutarnjim (frakcijskim) previranjima, nesnalaženju (uslijed nepostojanja koherentnog utjecaja predsjednika stranke i republike) i taktiziranju u vladajućoj stranci i ambicijama oporbe pred skore parlamentarne izbore, ali prvenstveno političkom neodlučnošću HDZ-a da primjeni ustavnu odredbu o zamjenjivanju Predsjednika, računajući i dalje na izborni potencijal koji bi mu Predsjednik Tuđman donio za parlamentarne izbore.⁸³ Tako Vladimir Šeks izjavljuje: "Oporbeni zahtjev oko produženja mandata Zastupničkog doma je dramatičnije stanje oko Predsjednika Republike. Sve ukazuje da se zdravstveno stanje dr. Tuđmana poboljšava, pa očekujemo da će se Predsjednik uskoro vratiti svojim svakodnevnim radnim obvezama. Nema nikakve potrebe da Zastupnički dom zasjeda do 27. studenoga nego će se raspustiti do 12. studenoga."⁸⁴ Međutim, budući je uslijedilo daljnje pogoršanje zdravstvenog stanja Predsjednika Tuđmana, te nakon konzultacija i konsenzusa s oporbom, Klub HDZ-a je na sjednici Zastupničkog doma 12. studenog odlučio povući s dnevnog reda prijedlog o njegovu raspuštanju.⁸⁵ Ovim potezom, unatoč još ponekom medijskom izvještaju o mogućnosti da Predsjednik Tuđman raspiše izbore⁸⁶ HDZ je posredno priznao činjenicu da Predsjednik Republike nije sposoban za obnašanje ustavnih ovlasti i dužnosti.

Stoga je u petak, 19. studenog održan sastanak predsjednika Sabora akademika Vlatka Pavlečića s predstavnicima oporbe radi postizanja dogovora oko reguliranja situacije nastale Tuđmanovom višetjednom bolešću. Premda sastanak nije okončan nikakvim dogovorom oko reguliranja ovoga problema Ivica Račan, kao koordinator oporbene šestorke naglasio je da oporba inzistira da je dužnost svih štititi dignitet predsjednika Republike, ali i štititi Ustav, te je nastavak

79 čl. 73. Ustava: "Izbori se za zastupnike u domove Hrvatskog državnog sabora održavaju najkasnije 60 dana nakon isteka mandata ili raspuštanja domova sabora". (NN 56/90, 135/97)

80 čl. 5. Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski državni sabor (NN 116/99)

81 čl. 98. alineja 1. Ustava (NN 56/90, 135/97)

82 Oporba ne želi raspuštanje Sabora prije ustavnog roka, Vjesnik, 04.11.1999., str. 1 i 2

83 Glasnogovornik HDZ-a Ivica Ropuš na konferenciji za novinare 05. studenog izjavljuje: "Predsjednik dr. Franjo Tuđman aktivno će sudjelovati u predizbornoj kampanji i biti nositelj svih izbornih listi HDZ-a." Vjesnik, 06.11.1999., str. 1 i 3

84 Šeks: Sabor će se raspustiti 12. studenog, Vjesnik, 05.11.1999., str. 6

85 Konsenzusom svih stranaka odlučeno da se Zastupnički dom Sabora ne raspusti, Vjesnik, 13.11.1999., str. 6

86 Postoji vjerojatnost da Predsjednik do kraja tjedna raspiše izbore, Vjesnik, 20.11.1999., str. 5

pregovora koji bi se trebao održati u ponedjeljak, 22. studenoga uvjetovala očitovanjem Vlade jesu li nastupile okolnosti iz čl. 97. Ustava o trajnoj spriječenosti predsjednika Republike, a Vladimir Šeks će oporbi u subotu, 20. studenog poslati pisani prijedlog HDZ-a o reguliranju trenutne situacije.⁸⁷ Glavna prepreka primjeni ove odredbe bila je kako je vidljivo iz kasnijih istupa Vladimira Šeksa, a koju je zastupao HDZ, ta da bi u tom slučaju "Vlada i liječnički konzilij pošli od pretpostavke o smrti umjesto života. Predsjednik Tuđman je živ i amoralno je i nedostojno tražiti da se živom čovjeku koji privremeno ne može obavljati svoju dužnost i koji se bori za život, oduzmu čast i dignitet i da ga se proglašuje mrtvim.", stoga je vladajuća stranka zatražila "konsenzualno donošenje rješenja uz puno poštovanje, osobnosti, dostojanstva i ključne uloge Predsjednika Tuđmana kao tvorca hrvatske države, njene slobode i neovisnosti."⁸⁸ Problem ustavne i političke krize pred kojom su se našli vladajući i oporbena šestorka najbolje je izrazio Vlado Gotovac rekavši kako je očito da HDZ ne želi predsjednika Republike proglasiti trajno nesposobnim i na taj način završiti njegov životni put: "Traži se ustavna forma da se to izbjegne, a da u isto vrijeme državne institucije funkcioniraju normalno."⁸⁹

Koliko su državne i političke institucije bile blokirane, a njihovo djelovanje neizvjesno uslijed predsjednikove bolesti ukazuju slijedeći primjeri. Naime, utvrđeno je da će se bez obzira na daljnji tijek pregovora, Zastupnički dom svakako još jednom sastati do 27. studenog kako bi na plenarnoj sjednici potvrdio stav Odbora za Ustav, Poslovnik i politički sustav prema kojemu mandat predsjednika Sabora traje do izbora novoga, dakle da mu ne prestaje kad i svim ostalim zastupnicima, jer u tom međuvremenu ne bi postojao nitko tko bi mogao zamijeniti predsjednika Republike ako se za to ukaže potreba.⁹⁰ Osmorici sudaca Ustavnog suda započinjao je mandat 07. prosinca 1999., a da bi mogli stupiti na dužnost morali bi položiti prisegu pred Predsjednikom Republike.⁹¹ Prema tome, ako pitanje zamjenjivanja Predsjednika Republike ne bi bilo riješeno do 07. prosinca u Ustavnom sudu bi ostala samo tri suca koji bi mogli donositi samo neke, vrlo ograničene odluke.⁹² Zastupnički dom je donio niz važnih zakona koji nisu mogli biti prosljeđeni na potpis predsjedniku zbog njegova zdravstvena stanja, pa bez promulgacije niti mogli stupiti na snagu.⁹³ Kako je predsjednik Republike, ujedno bio i predsjednik vladajuće stranke, a u statutu HDZ

87 Sabor pred dvojnom: mijenjati Ustav ili donijeti zakon o privremenoj spriječenosti predsjednika, Vjesnik, 20.11.1999., str. 3

88 Šeks: Prijedlog o trajnoj spriječenosti je amoralan, Vjesnik, 25.11.1999., str. 3; Šeks: Rješenje mora poštivati dostojanstvo i ulogu dr. Tuđmana, Vjesnik, 20.11.1999., str. 3

89 Sabor pred dvojnom: mijenjati Ustav ili donijeti zakon o privremenoj spriječenosti predsjednika, Vjesnik, 20.11.1999., str. 3

90 Mato Arlović je bio mišljenja da predsjedniku Sabora mandat prestaje istodobno s raspuštanjem Zastupničkog doma, ali da bi u sklopu Ustavnog zakona o privremenoj spriječenosti predsjednika Republike bilo propisano da obavlja dužnost predsjednika Sabora do novog saziva parlamenta. Oporba će u ponedjeljak inzistirati da se Vlada očituje o stanju Predsjednika?, Vjesnik, 22.11.1999., str. 5

91 čl. 7. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu (NN 99/99): "Prije nego što stupe na dužnost suci Ustavnog suda polažu pred predsjednikom Republike Hrvatske ovu prisegu: 'Prisežem svojom čašću da ću se u obavljanju dužnosti suca Ustavnog suda Republike Hrvatske pridržavati Ustava i zakona Republike Hrvatske i da ću savjesno obavljati svoju dužnost'."

92 Kako bi se premostio taj problem pokojni prvi predsjednik Ustavnog suda dr. Jadranko Crnić, premda tumačeći da predsjednik Republike ne može prenositi određene ovlasti, iznio je stav da bi u slučaju privremene spriječenosti mogao na samo jednu određenu osobu u konkretnom slučaju prenijeti jednu ovlast, a u ovom slučaju to bi bilo da ovlasti predsjednika Sabora Pavletića da umjesto njega primi prisegu ustavnih sudaca. Predsjednik Tuđman mogao bi ovlastiti Pavletića samo za prisegu ustavnih sudaca. Večernji list, 17.11.1999., str. 2 - 3

93 čl. 89. Ustava: " Zakone proglašava predsjednik Republike u roku osam dana od kad su, u skladu s Ustavom, doneseni u Zastupničkom domu. (NN 56/90); npr. Zakon o javnom okupljanju (NN 128/99), Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o statusu prognanika i izbjeglica (NN 128/99), Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o lokalnoj samoupravi i upravi (NN 128/99), Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti okoliša (NN 128/99), Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o pravima zastupnika u Saboru Republike Hrvatske (NN 129/99)

je postojala praznina za trenutnu situaciju, postavilo se pitanje i samog unutarnjeg funkcioniranja vladajuće stranke koje je ukazalo i na frakcijske borbe unutar stranke.⁹⁴

U pogledu načina rješavanja pitanja spriječenosti predsjednika Republike HDZ je predložio donošenje zakona kojim bi se se uveo institut zamjenika Republike za vrijeme njegove privremene spriječenosti, ali je bio spreman prihvatiti i dopunu ustava na čemu je inzistirala oporba. Oporba je inzistirala na dopuni ustavne odredbe institutom privremene spriječenosti, koji ustavom nije bio predviđen⁹⁵, oštro se protiveći donošenju zakona jer da bi stupio na snagu morao bi ga potpisati predsjednik, a što je prema stanju stvari bilo vrlo upitno. Vladimir Šeks je HDZ-ov prijedlog nazvao “nacrt mogućeg normativnog rješenja u vezi s uređenjem instituta privremene spriječenosti Predsjednika Republike”, pa je Hrvatski pravni centar ispravno upozorio da se iz toga prijedloga ne vidi predlaže li se donošenje dopune Ustava, Ustavnog zakona, organskog zakona ili običnog zakona.⁹⁶ U obranu svoga stava Šeks je naveo da je bitniji sadržaj od forme, a da bi se zakon bez potpisa Predsjednika mogao donijeti na način da se u njega uvrsti da ukaz o proglašenju donosi Sabor što “ne znači da će Parlament derogirati Ustav”.⁹⁷ Na ove Šeksove tvrdnje reagirao je Mato Arlović iz SDP-a “jer forma određuje stupanj demokracije i vladavine prava. Sabor bi ušao u ovlasti predsjednika Republike kada bi ovlastio samog sebe da donese zakon bez da ga Predsjednik mora potvrditi.”⁹⁸ Arlović je smatrao da “ne treba ići na promjene ustava niti na donošenje običnog zakona, što je proceduralno i nemoguće, s obzirom na to da ga treba potpisati Predsjednik RH, već na donošenje ustavnog zakona.”⁹⁹ Nije nam jasno Arlovićevo mišljenje po čemu bi se promjena ustava, što je bio opći stav oporbe, razlikovala od donošenja ustavnog zakona, kada je po čl. 127. st. 2. Ustava (NN 56/90) bilo propisano: “Ustavni zakon donosi se po postupku određenome za promjenu Ustava.” Ideju da se iz nastale ustavne blokade izađe donošenjem organskog zakona o privremenoj spriječenosti predsjednika Republike prvi je javno iznio prof. Branko Smerdel, 18. studenog, smatrajući da bi se trebao donijeti, ukoliko ne dođe do konsenzusa, dvotrećinskom većinom svih zastupnika.¹⁰⁰ Prof. Zvonimir Lauc podržao je stav Smerdela iznoseći: “Promjena Ustava zahtjevala bi veću ozbiljnost i pripreme, tako da je bezbolnije rješenje donošenje organskog zakona, koji je iznad običnih zakona. Najbolje bi bilo da se donese dvotrećinskom većinom. Kako HDZ nema dvotrećinsku većinu, to bi značilo da je praktično po-

94 Tako je Večernji list objavio da je Predsjednik Tuđman prije odlaska u bolnicu ostavio oмотnicu s vlastoručnom izjavom da ga u odsutnosti zamjenjuje Ljerka Mintas-Hodak, te da u slučaju potrebe raspiše unutarstranačke izbore, a da novoizabrani predsjednik stranke ujedno treba biti i predsjednički kandidat na predstojećim izborima. Na istoj stranici Večernji list objavljuje istodobno naslov ‘Osim dr. Tuđmana, snaga HDZ-a samo u sporazumu Pašalić – Šeks – Granić’. Večernji list, 15.11.1999., str. 3. Vijest o “Tuđmanovom

95 pismu je demantirana kao “neuspjela ‘bombica’ za neslogu. Vjesnik, 17.11.1999., str. 3. Ovo pitanje je riješeno 20. studenog kada je Predsjedništvo stranke i Odbor za strategiju i koordinaciju izbora odredio da će sve poslove stranke voditi sedmero potpredsjednika stranke, a da će se sjednice Predsjedništva voditi abecednim redom. Stranačka vlast sedmorici HDZ-ovih potpredsjednika, Vjesnik, 21.11.1999., str. 1 i 3
Autor ovoga rada je o razlozima ovoga previda u Ustavu saznao iz razgovora s jednim od autora ustavnog teksta prof. Brankom Smerdelom, vođenim 27.09.2012. god. Naime, prof. Smerdel navodi da je u prvotnom radnom tekstu

96 ustava u ovoj odredbi stajao izraz “trajnije spriječenosti”, ali da je lektoriranjem i redakturom akademik Brozović ovaj izraz promijenio u “trajne spriječenosti”.
Pravnici zabrinuti nacrtom rješenja o privremenoj spriječenosti, Vjesnik, 22.11.1999., str. 5

97 Predsjednik ne mora potpisati zakon, Vjesnik, 21.11.1999., str. 3

98 Oporba će u ponedjeljak inzistirati da se Vlada očituje o stanju Predsjednika?, Vjesnik, 22.11.1999., str. 5

99 Ustavni zakon može riješiti sve dvojbe, Večernji list, 22.11.1999., str. 3. Nije nam jasno Arlovićevo mišljenje po čemu bi se promjena ustava, što je bio opći stav oporbe, razlikovala od donošenja ustavnog zakona, kada je po čl. 127. st. 2. Ustava (NN 56/90) bilo propisano: “Ustavni zakon donosi se po postupku određenome za promjenu Ustava.”

100 Pitanje zakonske regulacije privremene spriječenosti Predsjednika da obavlja svoje dužnosti, Arhiv HTV, 19.11.1999. - <http://www.hrt.hr/arhiv/99/11/19/HRT0022.html>

stignut konsenzus, objašnjava prof. Lauc dodajući kako se institut privremene spriječenosti ne mora uvoditi ustavnim zakonom.”¹⁰¹ Ovi stavovi profesora Smerdela i Lauca nisu odgovarali na prvotnu primjedbu oporbe o problemu predsjednikovog potpisivanja zakona, jer i organski zakon mora potpisati predsjednik Republike. Iz ove povijesne distance čini nam se da su bili skloni “zažmiriti” na tu činjenicu svjesni da je Sabor u takvom vremenskom tjesnacu u kojemu se ne bi mogao provesti postupak promjene ustava ili donošenje ustavnog zakona o privremenoj spriječenosti. Daljnje korištenje naziva ustavni zakon u medijima i nacrtima pregovora političkih stranaka prema našem mišljenju bio je klasični primjer “*falsa nominatio*”, ali koji je pred javnošću, a možda i zbog samog “neznanja” dijela sudionika pregovora, trebao ukazati na zanačaj zakona i da je način na koji se donosi različit od običnih zakona.

Unatoč različitim reakcijama na HDZ-ov nacrt uređenja instituta privremene spriječenosti tijekom subote i nedjelje, u ponedjeljak 22. studenog predstavnici parlamentarnih stranaka su u Saboru postigli konsenzus da će se pristupiti uređenju instituta privremene spriječenosti u formi ustavnog zakona. Također je dogovoreno osnivanje radne skupine, koja bi rad na tekstu ustavnog zakona nastavila u utorak, 23. studenog¹⁰², a za srijedu, 24. studenog zakazano je održavanje sjednica Zastupničkog i Županijskog doma Sabora radi donošenja ustavnog zakona o privremenoj spriječenosti predsjednika Republike. Uklanjanje prepreka za donošenje ovih odluka od strane oporbe, bio je dolazak predsjednika Vlade Zlatko Mateša, kojim je udovoljio prethodnom zahtjevu oporbene šestorice, na sastanak predstavnika svih parlamentarnih stranaka u Sabor i očitovanje da na temelju spoznaja koje ima, a to je na temelju priopćenja liječničkog konzilija Vlada, nema dovoljno informacija za primjenu čl. 97. Ustava, već smatra da su okolnosti takve da treba uvesti privremenu spriječenost.¹⁰³

U utorak, 23. studenog članovi radne skupine su u prvom dijelu sastanka postigli djelomični dogovor oko nacrta ustavnog zakona o privremenoj spriječenosti predsjednika. Naime, složili su se da bi privremenu spriječenost predsjednika Republike utvrđivao Ustavni sud na prijedlog Vlade, premda je oporba predlagala da bi za to trebali biti ovlašteni Zastupnički ili Županijski dom.¹⁰⁴ Do razmimoilaženja članova radne skupine došlo je oko utvrđivanja vremenskog roka trajanja privremene spriječenosti predsjednika Republike, te treba li protekom toga roka proglašiti i trajnu spriječenost. Stav HDZ-a i HSP-a je bio da se privremena spriječenost odredi na 60 dana. Stav oporbene šestorke je bio da privremena spriječenost treba trajati 30 dana, nakon proteka koje bi Vlada automatizmom pred Ustavnim sudom pokrenula postupak trajne spriječenosti predsjednika republike. HSP je bio protiv uvođenja trajne spriječenosti i tražio da se nakon 60 dana ponovno utvrdi privremena spriječenost. SDP je tražio da privremena nesposobnost počine deset dana nakon što predsjednik prestane obavljati svoje dužnosti, a HDZ je smatrao da je

101 Privremena spriječenost treba biti vremenski ograničena, Večernji list, 22.11.1999, str. 3

102 Članovi Radne skupine su bili Mato Arlović (SDP), Luka Trconić (HSS), Vladimir Šeks (HDZ) i Anto Đapić (HSP). Podloga za tekst ustavnog zakona su bili nacrt koji je ispred HDZ-a Šeks uputio oporbi u subotu i prijedlozi oporbene šestorice.

103 Ustavni zakon o privremenoj spriječenosti donijet će se u srijedu u Saboru, Vjesnik, 23.11.1999., str. 3; Sastanak Pavletića i predsjednika stranaka i klubova, Arhiv HTV, 22.11.1999. - <http://www.hrt.hr/arhiv/99/11/22/HRT0017.html>

104 Ne vidimo smisao ovakvog prijedloga jer i ako bi Vlada oklijevala pokrenuti postupak, po čemu bi to drugačije postupali domovi Sabora budući je i u njima HDZ imao apsolutnu većinu. Prof. Smerdel je smatrao lošim rješenjem kojim se Vladi daje mogućnost pokretanja procedure: “Svi dosadašnji premijeri, naročito premijer Mateša, isticali su da je Vlada mjerodavna za gospodarstvo, a ne i za politička pitanja, te je vrlo teško očekivati da se to preko noći promijeni. Osim toga, proceduri koja predviđa mogućnost odgode nema mjesta jer je riječ o privremenoj spriječenosti.” Privremeni zamjenik nije Predsjednik Republike, Večernji list, 26.11.1999., str. 2; Prof. Lauc ističe isti problem: “Ne bi bilo loše ni da se Zastupnički dom oglasi svojim stajalištem. Vlada izbjegava raspravljati o tom pitanju, pozvati liječnički konzilij i zatražiti egzaktno odgovore. To bi bilo dobro rješenje, no vjerojatno treba razumijeti i Vladu, koja nije samostalna, već stranačka. Predsjednik Tuđman istodobno je i predsjednik stranke, što dosad nije bio evidentan problem.” Privremena spriječenost treba biti vremenski ograničena, Večernji list, 22.11.1999, str. 3

potreban dulji rok od 60 dana. Sastanak je nastavljen u 15 sati u proširenom sastavu, uz članove radne skupine na sastanku su bili i predsjednik Sabora Vlatko Pavletić, te predsjednici parlamentarnih stranaka i klubova zastupnika. Ponovno nije postignut dogovor, pa je sastanak ponovno prekinut radi dodatnih stranačkih konzultacija, te zakazan novi u 21 sat. Nakon prekida sastanka predsjednici stranaka oporbene šestorke održali su konferenciju za novinare na kojoj su naveli kako sa vladajućom strankom postoji nesuglasje oko roka u kojem bi se utvrdila privremena spriječenost, i datuma izbora. Oporba je tražila od HDZ-a da se zajedno utvrdi datum izbora, o čemu su neslužbeno razgovarali predstavnici parlamentarnih stranaka nakon sastanka s akademikom Pavletićem u ponedjeljak 22. studenog, te su predlagali da on koordinira političke dogovore o datumu izbora. Prema Budišinoj tvrdnji, tijekom jučerašnjeg sastanka postavio je pitanje da li, ako se usuglasi tekst ustavnog zakona, to znači da bi u petak predsjednik Sabora preuzeo dužnost privremeno spriječenoga Predsjednika Republike, te da je od strane HDZ-a odgovor bio pozitivan, a da se zatim se dogodila sjednica Predsjedništva HDZ-a s koje se došlo s potpuno suprotnim prijedlogom za rješenje ove krize.¹⁰⁵ Prema tome, oporba je ocijenila da takvim prijedlogom ustavnog zakona HDZ želi što više prolongirati Pavletićevo preuzimanje predsjedničke dužnosti kako bi održavanje izbora bilo maksimalno odgođeno.¹⁰⁶

U srijedu, 24. studenog HDZ je najavio da će i mimo zastupnika oporbene šestorice osigurati dvotrećinsku većinu potrebnu za donošenje ustavnog zakona. Vladimir Šeks izjavio je da su se HDZ i šestorica u cijelosti usuglasili oko teksta Ustavnog zakona, međutim da HDZ ne pristaje da određivanje datuma izbora bude pretpostavka za donošenje Ustavnog zakona. Uzvratio mu je koordinator šestorice Ivica Račan izjavom kako HDZ i oporba od samog početka razgovaraju o datumu izbora: "Podsjećam vas da smo u tu temu ušli s argumentom izbora i da ih nema tko raspisati."¹⁰⁷

Zastupnički dom donio je 24. studenog 1999. god. dvotrećinskom većinom glasova svih zastupnika, bez glasova zastupnika oporbene šestorice, pojedinačnim glasanjem (85 za i 28 protiv) Ustavni zakon o privremenoj spriječenosti Predsjednika Republike za obavljanje svojih dužnosti.¹⁰⁸ U raspravi prije glasanja Vladimir Šeks je rekao da HDZ neće pristati na primjenu čl. 97. Ustava o trajnoj spriječenosti jer bi se time prejudicirao životni put Predsjednika Tuđmana, dok je oporba ne raspravljajući o samom sadržaju zakona više isticala da je njegovo donošenje sada već izlišno, jer da su nastupile okolnosti iz čl. 97. Ustava.¹⁰⁹ Izostanak konsenzusa političkih stranaka o zakonu koji je upravo trebao ukloniti složene okolnosti koje su mogle gotovo blokirati funkcioniranje tijela državne vlasti komentirao je prof. Smerdel na slijedeći način: "Način njegova donošenja (zakona, op. a.) dobar je izraz naše političke situacije i nesposobnosti da se suglasimo o temeljnim pitanjima koja takvu suglasnost zahtijevaju. Tu našu nesposobnost nazivam intelektu-

¹⁰⁵ Privremenu spriječenost utvrdit će Ustavni sud; Spor HDZ-a i oporbe o tome kada se proglašava privremena spriječenost, Vjesnik, 24.11.1999., str. 1 – 3; Oporbi predugo 60 dana za aktiviranje privremene spriječenosti,

¹⁰⁶ Večernji list, 24.11.1999., str. 3; Sastanak višestranačke radne skupine za izradu teksta ustavnog zakona, Arhiv HTV, 23.11.1999. - <http://www.hrt.hr/arhiv/99/11/23/HRT0011.html>

"Zatražili smo od HDZ-a da izvjesti je li spreman razgovarati i o datumu izbora, jer sve što se dešava dovodi u pitanje i same izbore" - izjava Ivica Račana na konferenciji predsjednika stranaka oporbene šestorke na popodnevnoj konferenciji za novinstvo 23. studenog 1999. Sastanak višestranačke radne skupine za izradu teksta ustavnog zakona, Arhiv HTV, 23.11.1999. - <http://www.hrt.hr/vijesti/arhiv/99/11/23/HRT0011.html>

¹⁰⁷ "HDZ pristaje na konsenzus oko datuma izbora, ali ne i da to bude pretpostavka za donošenje Ustavnog zakona" - izjava Vladimira Šeksa nakon završetka posljednjeg sastanka kasno navečer 23. studenog. Nije postignut konsenzus HDZ-a i oporbene šestorice, Arhiv HTV, 24.11.1999. - <http://www.hrt.hr/vijesti/arhiv/99/11/24/HRT0001.html>

¹⁰⁸ Županijski dom je većinom glasova (41 za i 14 protiv), podržao prijedlog da se pristupi donošenju Ustavnog zakona.

¹⁰⁹ HDZ osigurao dvotrećinsku većinu: privremena spriječenost čuva Predsjednikovo dostojanstvo, Vjesnik, 25.11.1999., str. 3.

alnom krizom. Stranke bi morale biti u stanju odvojiti državna pitanja od stranačkih pitanja.”¹¹⁰ Prof. Lauc će o ovome problemu reći: “Valja učiniti sve da se raščiste odnosi u korist građana i Hrvatske. Ljudski sentiment u ovoj situaciji treba imati na umu, no on ne smije doći na prvo mjesto u rješavanju državnih poslova.”¹¹¹

Prema Ustavnom zakonu Predsjednika Republike u slučaju privremene spriječenosti zamjenjuje predsjednik Hrvatskog državnog sabora. Privremena spriječenost Predsjednika Republike nastupa kad se on o njoj očituje svojom javnom pisanom odlukom, a ako to nije u mogućnosti, prijedlog bi Ustavnom sudu podnijela Vlada. Vlada bi taj postupak bila dužna pokrenuti, ako Predsjednik ne obavlja svoje dužnosti, najkasnije u roku 30 dana od dana koji je utvrdila kao dan od kojeg je Predsjednik u nemogućnosti da obavlja dužnost. O prijedlogu Vlade Ustavni bi sud odluku morao donijeti u roku 24 sata. Privremena spriječenost Predsjednika Republike prema odluci Ustavnoga suda trajala bi 60 dana. Istekom toga roka, ako nisu prestali razlozi privremene spriječenosti Predsjednika, Vlada će predložiti Ustavnom sudu ponovno utvrđivanje privremene spriječenosti Predsjednika.¹¹² Prema ovakvoj odredbi privremena spriječenost Predsjednika je dakle, mogla trajati neograničeno, odnosno do kraja njegova mandata. Ustavni zakon također nije utvrdio tko bi zamjenjivao predsjednika Sabora za vrijeme obnašanja dužnosti Predsjednika Republike! Ustavnim zakonom je riješeno i pitanje mandata predsjednika i potpredsjednika Zastupničkog doma Sabora, tako da nakon isteka mandata Zastupničkog doma (raspuštanjem ili istekom ustavnog roka) predsjednik i potpredsjednici Zastupničkog doma nastavljaju obnašati svoje dužnosti i ovlasti do konstituiranja novog saziva Zastupničkog te izbora novog predsjednika i potpredsjednika.

Unatoč strahu koji je postojao u dijelu oporbe da bi Vlada mogla odgađati prijedlog za utvrđivanje privremene spriječenosti, nakon što je dobila od liječničkog konzilija zatraženo očitovanje o okolnostima koje upućuju na privremenu spriječenost, u četvrtak, 25. studenog, Vlada je, nakon što je politička odluka da Vlada aktivira institut privremene spriječenosti prethodno donesena jednoglasno na Predsjedništvu HDZ-a¹¹³, uputila Ustavnom sudu prijedlog da se utvrdi privremena spriječenost Predsjednika Republike da obavlja svoje dužnosti, čime je započeo teći rok od 24 sata za očitovanje Ustavnog suda.¹¹⁴

Ustavni sud je u 18,43h istoga dana zaprimio prijedlog Vlade, te oko pola sata nakon tog odmah započeo postupak utvrđivanja spriječenosti. Izvršen je uvid u izvješće liječničkog konzilija u kojem je stajalo da je dr. Tuđman s obzirom na zdravstveno stanje privremeno spriječen u obavljanju svojih dužnosti, te drugih informacija osim navedenih u izvješću konzilija Ustavni sud nije imao.¹¹⁵ U petak, 26. studenog točno u podne Ustavni sud je jednoglasno donio odluku kojom se utvrđuje privremena spriječenost predsjednika Republike Hrvatske dr. Franje Tuđmana u obavljanju predsjedničkih dužnosti¹¹⁶. Predsjednik Ustavnog suda Jadranko Crnić pojasnio je nakon

110 Privremeni zamjenik nije Predsjednik Republike, Večernji list, 26.11.1999., str. 2

111 Privremena spriječenost treba biti vremenski ograničena, Večernji list, 22.11.1999, str. 3

112 Ustavni zakon o privremenoj spriječenosti Predsjednika Republike Hrvatske za obavljanje svojih dužnosti (NN 123/99)

113 Vrh HDZ-a jednoglasno: Privremena spriječenost odmah u postupak, Večernji list, 26.11.1999., str. 2

114 Ustavni sud danas se očituje o spriječenosti Predsjednika, Vjesnik, 26.11.1999, str. 1 i 2; “Liječnički konzilij izvijestio je jednoglasno utvrđenim mišljenjem da postoje razlozi koji navode na mišljenje da postoje osnove za privremenu spriječenost Predsjednika Republike” - izjava predsjednika vlade Zlatka Mateše nakon izvanredne zatvorene sjednice vlade 24. studenog 1999. Vlada uputila prijedlog Ustavnom sudu da se utvrdi privremena spriječenost Predsjednika Republike, Arhiva HTV, 25.11.1999. - <http://www.hrt.hr/arhiv/99/11/25/HRT0063.html>

115 Pavletić preuzeo ovlasti i dužnosti Predsjednika, Večernji list, 27.11.1999., str. 2 i 3

116 Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, broj U-VIII-1017/1999 od 26 studenoga 1999. (NN 124/1999)

donošenja odluke da u skladu s ustavnim zakonom predsjednika Republike za vrijeme trajanja privremene spriječenosti zamjenjuje predsjednik Sabora, ali da on ne postaje predsjednik Republike. On ima sve ovlasti predsjednika Republike, ali pošto nije predsjednik Republike ne mora polagati prisegu za predsjednika Republike. Iz prisege koju je položio kao predsjednik Sabora, izvire i dužnost da zamjenjuje predsjednika Republike kako određuje Ustav i ustavni zakon o privremenoj spriječenosti.¹¹⁷

O istoj stvari prof Smerdel će istaknuti imajući u vidu tadašnji trenutni politički kontekst: "Predsjednik Sabora postaje privremeni zamjenik i preuzima brigu o državnim poslovima, tako da država ne pretrpi nikakvu štetu. Privremeni zamjenik ima sve predsjedničke ovlasti, ali ih mora obavljati u skladu sa svrhom i ciljem svoga privremenog preuzimanja dužnosti. To bi u našem slučaju bilo raspisivanje izbora i potpisivanje privremenog državnog proračuna, ali ne bi uključivalo nikakve reforme."¹¹⁸

Istoga dana, u petak 26. studenoga u 13h predsjednik Vlade Zlatko Mateša u Banskoj sobi Sabora uručio je akademiku Vlatku Pavletiću Odluku Ustavnog suda temeljem koje u skladu s ustavnim zakonom zamjenjuje predsjednika Republike dok traje njegova privremena spriječenost. U kratkom govoru Pavletić je istaknuo da će učiniti sve, sa svima onima koji na to mogu utjecati, da sve institucije sustava funkcioniraju besprijekorno, bez obzira na tešku situaciju, te da će uložiti sve svoje snage u to da se ne osjeti nikakav diskontinuitet u djelovanju vlasti, da se ne dovede u pitanje mirni ulazak u izbore, koji moraju biti demokratski i neosporivi.¹¹⁹ Tijekom zamjenjivanja predsjednika Republike Pavletić je sve ovlasti i dužnosti obavljao iz zgrade Sabora, te je za te potrebe u zgradu Sabora "preseljen" dio tajnica i savjetnika predsjednika Republike iz Predsjedničkih dvora.¹²⁰

5. KULTURA JAVNOSTI I OGRANIČAVANJE PRAVA O IZVJEŠĆIVANJU O ZDRAVSTVENOM STANJU VISOKIH DRŽAVNIH DUŽNOSNIKA

Danas je već svima koji ulaze ili već jesu u svijetu politike i javnoga života jasno da se odriču dijela svoje privatnosti u većoj mjeri nego što to moraju činiti njihovi sugrađani. U kojoj mjeri političar općenito, dakle i onaj koji se natječe za mjesto visokog državnog dužnosnika kao i osoba koja se već nalazi na toj poziciji imaju pravo zadržati od medija i javnosti informacije u pogledu svoga zdravstvenoga stanja i je li ono bitno za njihovo kvalitetno obnašanje državne službe?¹²¹ Tijekom predsjedničkih izbora u SAD-u 1992. god. Bill Clinton je u svojstvu kandidata u povodu ove problematike imao stav kako je zdravstveno stanje Predsjednika legitimniji predmet interesa javnosti od zdravstvenoga stanja osoba koje se natječu za tu funkciju.¹²² Kao paradigma ovo-

117 Ustavni sud utvrdio privremenu spriječenost predsjednika Tuđmana, Vjesnik, 27.11.1999., str. 1

118 Privremeni zamjenik nije Predsjednik Republike, Večernji list, 26.11.1999., str. 2

119 Pavletić: Učiniti ću sve da država i dalje normalno funkcionira, Vjesnik, 27.11.1999., str. 1 i 3; Pavletić preuzeo ovlasti i dužnosti Predsjednika, Večernji list, 27.11.1999., str. 2 i 3

120 Predsjednikove dužnosti Pavletić će obavljati iz Sabora, Večernji list, 27.11.1999., str. 3

121 Vidi npr. za rezultate Gallupova istraživanja McMurray, Coleen, Fit for Office: Is Presidential Health a Public Matter?, Gallup Poll News Service, 12.10.2004. - <http://www.gallup.com/poll/13558/fit-office-presidential-health-public-matter.aspx>

122 Altman, Lawrence K., The 1992 Campaign: Candidate's Health; Clinton, Citing Privacy Issues, Tells Little About His Health, New York Times, 10.10.1992. - <http://www.nytimes.com/1992/10/10/us/1992-campaign-candidate-s-health-clinton-citing-privacy-issues-tells-little.html?pagewanted=all&src=pm>

ga problema se u anglo-američkoj literaturi navodi i razmatra slučaj Paula Tsongasa, Clintonova protukandidata na unutarstranačkim izborima za predsjedničke izbore 1992. god. koji je nakon objavljivanja da je imao rak 1984. god. i odluke o povlačenju iz neuspješne izborne kampanje objavio kako će u slučaju vraćanja u izbornu utrku dati svoje cjelokupno zdravstveno stanje na uvid javnosti. Smatrao je kako će takvim svojim postupanjem postaviti presedan "koji će svi ostali kandidati trebati slijediti".¹²³

Budući da ustavno pravo na privatnost štiti od državnog zadiranja u osobne podatke i stanja, a kako do otkrivanja zdravstvenog stanja dolazi ili od strane samih državnih dužnosnika ili medija, ovdje se ne može govoriti o zaštiti ustavnog prava na privatnost. Jasno je da u slučaju priopćavanja svoga zdravstvenog stanja javnosti jedan od kandidata u izbornoj utrci stavlja pod pritisak ostale kandidate. Međutim koliko je jasno da ova obveza kandidata može biti samo pragmatičnog, a ne i formalnopravnog karaktera. Granice do kojih se može ograničiti pravo javnosti na informaciju o zdravstvenom stanju predsjedničkih kandidata i političara općenito teško da se može pravno utvrditi, jer se svaki od kandidata uvijek može odlučiti hoće li svoje zdravstveno stanje razotkriti samo do pravno određene granice ili u cijelosti.¹²⁴

Neki autori smatraju kako visoki državni dužnosnici niti osobe koje se kandidiraju za ovu funkciju u određenim slučajevima uopće ne bi trebali otkrivati određene aspekte svoga zdravstvenog stanja. Annas smatra kako je ovdje riječ o medicinskim informacijama koje su takvoga karaktera da su za kandidata "usko povezane s neugodnostima i u javnosti izazivaju iracionalne predrasude".¹²⁵ Prema njegovu mišljenju riječ je o četiri tipa osjetljivih informacija o zdravstvenom stanju visokog državnog dužnosnika ili osobe koja se natječe za izbornu državnu službu: konzultiranju i terapiji kod psihologa/psihijatra¹²⁶, pobačaju¹²⁷, oboljenju od AIDS-a¹²⁸, rezultatima genetičkih testova¹²⁹.

123 Tsongas, Paul, The Cancer Freed Me. It Freed Me, New York Times, 06.05.1992. - <http://www.nytimes.com/1992/05/06/opinion/1-the-cancer-freed-me-it-freed-me-321692.html?src=pm> ; Gray, Charlotte, When does a politician's health status become a public issue?, Canadian Medical Association Journal 1993; 148 (2), 294 - 297; Altman, Lawrence K., Tsongas's health: privacy and the public's rights, New York Times, 17.01.1993. - <http://www.nytimes.com/1993/01/17/us/tsongas-s-health-privacy-and-the-public-s-rights.html?pagewanted=all&src=pm>

124 O tome više vidi u poglavlju The Relevance of Candidates Medical Records to Performance in Office, and the Difficulty with Legal Determinations of Relevance u Timbers, Meredith, Political Candidates and Medical Privacy: How Much Does the Public Need to Know?, 19 Communication and Law 63 1997, 79 - 83

125 Annas, George J., The Health of the President and Presidential Candidate - The Public's Right to Know, The New England Journal of Medicine - 333(1995), 14: 945-949, str. 948

126 Najbolji primjer štetnosti razotkrivanja ovakve medicinske informacije jest slučaj senatora Thomasa Eagletona iz Missouria. Njega je demokratski predsjednički kandidat George McGovern tijekom izborne utrke 1972. god. izabrao kao kandidata za mjesto potpredsjednika. Svjestan kako će novine uskoro objaviti podatak iz njegove mladosti kao vijest, Eagleton javno izjavljuje kako se u dobi od dvadeset godina dragovoljno podvrgnuo hospitalizaciji radi liječenja od depresije i bio izložen terapiji elektrošokovima. Vijest je u javnosti prouzročila buru. McGovernov izborni stožer odlučio se zamijeniti Eagletona drugim kandidatom. Budući je između ostaloga na izborima McGovern percipiran kao neučinkovit vođa bez smisla za procjenjivanje situacije zbog prvotnog postavljanja Eagletona na mjesto potpredsjedničkog kandidata izgubio je izbore velikom razlikom od Richarda Nixona. Post, Jerold M., Broken Minds, Broken Hearts, and Twenty-Fifth Amendment: Psychiatric Disorders and Presidential Disability u Gilbert, Robert, op. cit., str. 113-114

127 Zbog društvene kontroverznosti s jedne i osobne osjetljivosti ovoga pitanja s druge strane niti jedna žena kandidat za bilo koju državnu funkciju ne bi trebala morati razotkriti ovaj podatak ukoliko bi ova činjenica bila dijelom njezina zdravstvenoga kartona

128 Ovaj podatak visoki državni dužnosnik ili kandidat trebao bi morati podijeliti samo sa svojim seksualnim partnerom. Annas navodi kako bi jedini racionalni razlog zašto bi se predsjednik SAD-a trebao podvrgnuti testu na HIV i rezultati mogli biti dostupni javnosti s obzirom da se u američkoj vojsci ovaj test obavlja rutinski, a predsjednik je zapovjednik oružanih snaga. Međutim, nastavlja, zdravstveni razlozi zbog kojih se taj test provodi u vojsci (npr. opasnost od zaraze transfuzijom usred borbenog djelovanja) ne mogu se primjenjivati na predsjednika. Annas, George J., op.cit., str. 948.

129 Ovdje je riječ o nizu u budućnosti uskoro dostupnih testovi iz rezultata kojih će se moći predviđati sklonost i vjerojatnost od budućeg oboljevanja od određenih bolesti kao npr. Alzheimerove bolesti, raka debelog crijeva, raka dojke i dr. Ibidem

Nedvojbeno je kako javnost ima pravo znati utječe li zdravstveno stanje visokog državnog dužnosnika na učinkovitost njegova obnašanja državne službe, a osobito ako ugrožava državne interese i sigurnost. No, potrebno je zaključiti kako i to pravo na informaciju treba imati određenu granicu. Pored granica utvrđenih pravnom regulacijom, a čiji se doseg i učinkovitost uvijek može i treba preispitivati i upotpunjavati¹³⁰, smatramo (premda nam je jasno kako s aspekta prava kao normativne djelatnosti ovaj stav izgleda naivnim i ispraznim) kako je točka do koje mediji i javnost trebaju pokazivati interes za zdravstveno stanje svojih političkih vođa određena granicom dobrog ukusa i kulture članova te društvene zajednice, dakle područjem morala. Kako nismo sami u toj naivnosti pokazuje i stav skupine američkih autora, no oni su “okrenuli pilu naopako”. Tako Streiffer, Rubel i Fagan smatraju da “biračko pravo (glasanja za javne državne dužnosnike, op. a.) uključuje pravo na informaciju koje je nužno da bi se mogla donijeti informirana biračka odluka, te da to pravo postavlja pred kandidate moralni zahtjev da otkriju informacije o svojim medicinskim stanjima za koja se može očekivati da će ozbiljno potkopati njihovu sposobnost da ispune bit funkcija svoje službe.”¹³¹ Annas zaključuje kako javnost o zdravstvenoj spremnosti visokih državnih dužnosnika ili kandidata za ovu funkciju može više saznati iz dinamike kojom obnašaju svoje dužnosti ili kako prati ritam izborne utrke nego iz njihovih objavljenih zdravstvenih podataka. Također, postavljanjem razumne granice znatiželje javnosti neće se postići protuučink kojim bi državni dužnosnici izbjegavali zatražiti medicinsku pomoć kako ne bi ugrozili svoju političku karijeru, ali istodobno ugrožavajući s jedne strane same sebe, a s druge političku zajednicu zbog neadekvatnog obnašanja svojih dužnosti uslijed zdravstvenih teškoća.¹³²

Kako se u Hrvatskoj od 2000. god. razvijao stav političara u pogledu informiranja javnosti o svom zdravstvenom stanju ukazuje niz primjera.

Paradoksalan je primjer Andrije Hebranga, koji je kao ministar zdravstva, otvoreno izvjestivši javnost 2004. god. da boluje od raka prostate, otišao na operaciju u inozemstvo, pod izlikom da laparaskopski zahvat kojim bi on trebao biti liječen u Hrvatskoj još nije rutinski, a zatim su mediji izvjestili kako je ondje operiran klasičnom metodom, čime je doveo u pitanje povjerenje građana u domaći zdravstveni sustav.¹³³

Kada je SDP sa svojim koalicijskim partnerima pobjeđen od strane HDZ-a na parlamentarnim izborima 2003. god., Ivici Račanu i SDP-u je zamjerana mlaka predizborna kampanja i manjak borbenosti, čak mlak i lijen karakter, no njegov sin Ivan Račan otkrio je 2011. god. da je Ivi Račan operiran dvaput nakon odlaska s vlasti, potkraj 2003. i početkom 2004. god. o čemu nisu znali niti njegovi najbliži suradnici, a što baca novu sliku na pitanja zašto se nije žešće opirao Ivi Sanaderu i HDZ-u u predizbornoj kampanji. Radimir Čačić je povodom toga rekao: “Mislilo sam da je umoran. Sad mi je puno toga jasnije. Tom prilikom Račan je odlučio od javnosti za-

130 Vidi više Čizmić, Jozo, Pravo na pristup podacima u medicinskoj dokumentaciji, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Rijeci v. 30, br. 1, (2009), str. 91-134; Aktualnosti zdravstvenog zakonodavstva i pravne prakse : zbornik radova : II. znanstveni skup, Sveučilište u Splitu Pravni fakultet : Centar za cjeloživotno obrazovanje i Centar za medicinsko pravo Ličko-Senjska županija : Grad Novalja, 2011

131 Streiffer, Robert, Rubel, Alan P., Fagan, Julie R., Medical Privacy and the Public's Right to Vote: What Presidential Candidates Should Disclose, *Journal of Medicine and Philosophy*, 31:417-439, 2006, str. 436

132 Annas, George J., op.cit., str. 948.

133 Obmana: Hebrang nije operiran laparaskopski, Nacional br. 457, 21.12.2004. - <http://www.nacional.hr/clanak/11240/obmana-hebrang-nije-operiran-laparaskopski> ; Liječnici i građani tvrde da Hebrang nema povjerenja u domaće zdravstvo, Index, 17.12.2004. - <http://www.index.hr/vijesti/clanak/lijecnici-i-gradjani-tvrde-da-hebrang-nema-povjerenja-u-domace-zdravstvo/239832.aspx>

držati svoje zdravstveno stanje u potpunoj tajnosti.¹³⁴ Međutim, 31. siječnja 2007. god., tada kao vođa oborbe na konferenciji za novinare Ivica Račan obavještava javnost da boluje od tumora u desnom ramenu i od tada je javnost bilo putem stranke, bilo putem Račana osobno ili njegove supruge, kao i njegovih liječnika iscrpno izvješćivana o cjelokupnom tijeku njegova liječenja i zdravstvenog stanja sve do njegove smrti 29. travnja 2007.¹³⁵

Profesor Damir Grubiša uočio je, uvažavajući i sve razlike, u slučajevima bolesti Tuđmana, Hebranga i Račana jednu veliku sličnost: "Imali smo jedan sustav autoritarnog obmanjivanja javnosti, a sad smo imali jedan slučaj koji se obio o glavu i samom Račanu, jer ni Račan nije poštovao institucije zdravstvenog sustava. Drugim riječima, kao što nema ni kartona o njegovoj bolesti, tako se i on liječio preko svojih stranačko-prijateljskih veza. A to sve svjedoči o tome da vlada nepovjerenje u institucije, i u prvom i u drugom slučaju."¹³⁶

Sa stajališta političkog presedana prilikom predsjedničkih izbora 2009. godine u hrvatskim medijima su predsjedničkim kandidatima postavljeni setovi jednakih pitanja na koje su oni spremno odgovorili.¹³⁷ Neki od kandidata su u kampanju ušli s već od prije objavljenim i javnosti poznatim zdravstvenim smetnjama i bolestima, kao i njihovu liječenju, tako da između kandidata nije bilo nekih novih informacija koje bi bitno mogle promijeniti percepciju o kandidatima, barem sa stajališta zdravstvenog stanja. Ovakav presedan smatramo pozitivnim, no nismo sigurni treba li inicijativu razmatranja zdravstvenog stanja predsjedničkih kandidata prepustiti proizvoljnosti medija, pa tako neke kandidate staviti pod pritisak javnosti ukoliko odbiju odgovoriti na koje pitanje, ili ovo pitanje na neki način institucionalno riješiti i staviti ih sve u jednak položaj. Upravo odgovori tadašnjih kandidata Josipovića i Hebranga na pitanje: Ima li javnost pravo uvida u zdravstveno stanje predsjedničkih kandidata?, ukazuje i na dva moguća rješenja. Tako Josipović ističe: "Mislim da javnost ima pravo znati o zdravstvenom stanju predsjedničkih kandidata tako da može ocijeniti jesu li sposobni obavljati dužnost ili ne. Hoće li kandidat izložiti javnosti one detalje koji nisu bitni za obavljanje dužnosti, i koji su dio njegove privatnosti, ostaje na kandidatu."; a Hebrang: "Smatram da bi morala biti zakonska obveza javnosti prije kandidature podastrijeti zdravstvene nalaze, kao što sam osobno učinio. Ti nalazi bi morali obuhvatiti kompletnu krvnu sliku i urin te biokemijske laboratorijske nalaze jetre, bubrega i gušterače, ultrazvuk

134 Mazzocco, Vojislav, Račanu otkriven tumor još 2003. i zato je otišao s vlasti, Večernji list, 03.07.2011. - <http://www.vecernji.hr/vijesti/racanu-otkriven-tumor-jos-2003-zato-je-otisao-vlasti-clanak-306709>

135 Račan ima karcinom i odlazi iz politike, Jutarnji list, 31.01.2007. - <http://www.jutarnji.hr/racan-ima-karcinom-i-odlazi-iz-politike/211040/>; Račanu otkrivene nove metastaze na mozgu, Jutarnji list, 04.04.2007. - <http://www.jutarnji.hr/racanu-otkrivene-nove-metastaze-na-mozgu/219678/>; Kronologija bolesti Ivice Račana, Deutsche Welle, 29.04.2007. - <http://www.dw.de/kronologija-bolesti-ivice-ra%C4%8Dana/a-2461714>

136 Kusovac, Srđan, Zna li javnost kakvo je zdravlje političara?, Radio Slobodna Evropa, 17.02.2007 - <http://www.slobodnaevropa.org/content/article/696845.html>

137 U Nacionalu su postavljena slijedeća pitanja: 1. Kakvo je vaše zdravstveno stanje? Jeste li u posljednje vrijeme obavili liječnički pregled?; 2. Bolujete li od neke kronične bolesti?; 3. Veliki broj hrvatskih građana pati od kardiovaskularnih teškoća. Kakav je vaš tlak, kolesterol i jeste li imali srčanih tegoba?; 4. Koji je vaš stav o zdravstvenom stanju kandidata za predsjednika Republike? Smije li tu dužnost obavljati osoba koja pati od neke kronične bolesti. Ako mislite da ne bi smjela, na koje bolesti mislite?; 5. Ima li javnost pravo uvida u zdravstveno stanje predsjedničkih kandidata? - Predsjednički kandidati zdravi ko dren, Nacional br. 726, 13.10.2009. - <http://www.nacional.hr/clanak/68933/predsjednicki-kandidati-zdravi-ko-dren> ; U Večernjem listu su bila postavljena slijedeća pitanja: 1. Kada ste zadnji put bili kod doktora? Kontrolirate li se redovito i kakvo vam je zdravlje? Kakvo vam je trenutno zdravstveno stanje?; 2. Koju ste težu ili lakšu bolest preboljeli i jeste li bili i na kojemu operacijskom zahvatu?; 3. Jeste li i zašto zatražili stručnu pomoć psihijatra ili psihologa?; Da vam treba, biste li tražili takvu pomoć?; 4. Hoćete li se cijepiti protiv svinjske gripe? Je li veći rizik od bolesti ili možda od cjepiva?; 5. Što mislite o estetskim zahvatima? Biste li im se podvrgnuli i što biste na sebi promijenili?; 6. Bavite li se rekreativno sportom? Ako da, kojim? Ako ne, kako održavate kondiciju? – Glavina, Diana, Kartoni predsjedničkih kandidata: Svi su zdravi, nikome ne treba psihijatar, Večernji list, 14.11.2009. - <http://www.vecernji.hr/vijesti/kartoni-predsjednickih-kandidata-svi-su-zdravi-nikome-ne-treba-psihijatar-clanak-50584>

abdomena, dopler krvnih žila mozga i nogu, ergometriju, ultrazvuk srca i sve tumorske biljege. Jasno da uz to ide i klinički pregled te posebne pretrage ako je to potrebno. Takav pregled treba objaviti svake godine mandata, a predstavlja minimum poštenja prema biračima.”¹³⁸

Kako je tijekom prvih sto dana Vlade Zorana Milanovića, niz ministara imao određene zdravstvene teškoće zbog kojih su morali biti bolnički liječeni (Zlatko Komadina, Neven Mimica, Ranko Ostojić) u medijima je o ovome izvješćivano otvoreno, uz poštivanje njihovih prava kao pacijenata, pa se čak javilo i pitanje nije li izvješćivanje i medijska rasprava o utjecaju stresnosti posla političara na njihovo zdravlje postalo dijelom političkog marketinga kojim bi se postigla empatija među biračima i rehabitirala negativna percepcija o političarima.¹³⁹

Otvoreno govorenje u medijima o zdravstvenom stanju u periodu dok je bio predsjednik zagrebačke Gradske skupštine, kao i izvješćivanje o liječenju maligne bolesti koja se povratila u slučaju pokojnog predsjednika Hrvatskog sabora Borisa Šprema, primjer je kako političar i mediji mogu i trebaju kulturno, dostojanstveno i jednostavno tretirati jednu zdravstvenu situaciju u kojoj se, na žalost, jednako mogu naći i političari i birači.¹⁴⁰ Ovakvim pristupom političari mogu, ovisno koliko su kao osobe spremni podijeliti s javnošću, odigrati i značajnu ulogu u razvijanju društvene svijesti o određenoj bolesti i potrebi njezina mogućeg preveniranja.

6. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA I KOMENTAR POZITIVNOG USTAVNOPRAVNOG UREĐENJA INSTITUTA ZAMJENJIVANJA PREDSJEDNIKA REPUBLIKE HRVATSKE

Nakon učinjenog pregleda i provedenih razmatranja, možemo slobodno ustvrditi da je političko i ustavnopravno rješavanje problema bolesti Predsjednika Republike dr. Franje Tuđmana, uz dužno poštovanje palijativne skrbi i ljudskog dostojanstva bolesnika, donošenjem Ustavnog zakona o privremenoj spriječenosti predsjednika Republike Hrvatske za obavljanje svojih dužnosti bilo protuustavno. Uostalom mi nismo niti prvi koji to ovako decidirano tvrdimo. Samo mi to činimo s većom vremenskom distancom. Među prvima koji se usudio donijeti “Pravorijek” je bio pokojni Vladimir Primorac, o čijem pravničkom i ljudskom integritetu ne treba posebno govoriti, a koji je izrijeком u članku pod nazivom “Privremena besmrtnost” rečeni zakon ocjenio protuustavnim.¹⁴¹ Već smo napisali da su domaći ustavnopravni stručnjaci bili spremni “zažmiriti” na činjenicu da se privremena spriječenost predsjednika Republike, mogla propisati samo dopunom ustava ili donošenjem ustavnog zakona, dakle po proceduri propisanoj za promjenu ustava, svjesni da je Sabor u vremenskom tjesnacu kojim bi se trebali proći svi stadiji promjene i da se ne može postići konsenzus stranaka kojim bi se stvorila dvotrećinska većina koja je za provođenje toga postupka potrebna. Tako će bard ustavnog prava u Hrvatskoj, dr. Jadranko Crnić na pitanje medija o prigovorima da nije poštivana procedura za donošenje ustavnog zakona reći: “Ustavni je zakon mogao biti donešen i do detalja u propisanoj proceduri. No besmisleno je sada o tome go-

138 Predsjednički kandidati zdravi ko dren, Nacional br. 726, 13.10.2009. - <http://www.nacional.hr/clanak/68933/predsjednicki-kandidati-zdravi-ko-dren>

139 Hoffman, Sonja, Zbog stresa naši političari sve češće bolesni, Večernji list, 25.02.2012. - <http://www.vecernji.hr/vijesti/zbog-stresa-nasi-politicari-sve-cesce-bolesni-clanak-380559>; Nova percepcija političara? Oboljevaju jer im posao stresan - <http://www.suprazdravlje.hr/clanak/722/101/nova-percepcija-politicara-oboljevaju-jer-im-posao-stresan>

140 Barilar, Suzana, Boris Šprem (SDP): Borim se s rakom, ali znam da ću ga pobijediti, Jutarnji list, 08.02.2011. - <http://www.jutarnji.hr/boris-sprem--sada-cvrsto-vjerujem-u-to--izlijecit-cu-se-/923778/>

141 Primorac, Vladimir, Privremena besmrtnost, Feral Tribune, broj 741, 29.11.1999., str. 6

voriti jer je svoju svrhu ispunio, a svi su se složili da je nužno ovlastiti privremenog zamjenika predsjednika Tuđmana. Rasprava bar s moje strane nema smisla, što ne znači da budući parlament ne bi trebao voditi brigu o tome da svaki zakon bude izglasan u onom postupku kakav mu Ustav određuje. Nemojmo sada dolijevati ulje na vatru, ostavimo to budućnosti.”¹⁴² Prof. Smerdel zaključuje: “Sam zakon mogao je biti puno bolji... No za utvrđivanje činjenice da je predsjednik Republike privremeno spriječen i da ne može obavljati svoje poslove zapravo i nije potreban liječnički konzilij, jer danas je to svakom u Hrvatskoj jasno. Nikakvi propisi, na žalost, ne mogu izmijeniti činjenice.”¹⁴³ Lauc će pak, pozivajući tada političare i stručnjake, kao i sve ostale da pridonese rješenju ozbiljne situacije ne koristeći je u predizbornoj kampanji istaknuti: “kad je u pitanju neke vrste viša sila ili bitno izmijenjene okolnosti i pravo se može promijeniti.”¹⁴⁴

Konačnu ocjenu krize zamjenivanja predsjednika Tuđmana uslijed njegove bolesti, a koju daje u sklopu šire ocjene polupredsjedničkog modela u Hrvatskoj s distancom od deset godina ponajbolje je čini nam se dao prof. Smerdel na slijedeći način: “Ustavna koncentracija vlasti u teškoj političkoj i gospodarskoj situaciji, a posebno u ratnim prilikama prijeti okretanjem različitim varijantama cezarističkih “demokradura” utemeljenih na manifestacijama općenarodne podrške, koji obično nisu u stanju osigurati sukcesiju, tako da se dezintegriraju nestankom svojih vođa, kada dolaze u potpunosti na vidjelo redovite popratne pojave koncentrirane i personalizirane vlasti: nepotizam, klijentelizam, korupcija i selektivna primjena zakona. Sve je to karakteriziralo prvih deset godina primjene ustavnog modela polupredsjedničke vlade u Hrvatskoj no, usprkos tomu, na pitanje bi li primjena nekog drugog modela ustrojstva vlasti, u situaciji koja je obilježila to desetljeće dala drugačije rezultate, nije lako dati jednoznačni odgovor. Naša je pretpostavka, koju bismo mogli poduprijeti brojnim primjerima, da u takvim situacijama formalni ustavni aranžmani igraju zanemarivu ulogu.”¹⁴⁵

Temeljem iskustva zamjenjivanja prvoga hrvatskoga predsjednika dr. Tuđmana uslijed njegove bolesti, prilikom pristupanja ustavnim promjenama 2000. god. je ovomu pitanju, među ostalim, posvećena znatna pažnja. Nakon ustavnih promjena prema čl. 97. Ustava institut zamjenjivanja predsjednika Republike u Hrvatskoj je uređen neobično iscrpno za državu koja je svoj dotadašnji sustav vlasti sa svim značajkama polupredsjedničkog modela preoblikovala u parlamentarni. Imamo li u vidu da se ustavotvorac u državama s parlamentarnim modelom pretežito koristi jednom kraćom odredbom ustava u kojoj se generalnom klauzulom obuhvaćaju razlozi za zamjenjivanje i upućuje na državnu funkciju čiji nositelj zamjenjuje predsjednika, sadašnje uređenje ovoga instituta u nas je usporedivo s onim u državama polupredsjedničkoga modela. S druge strane prije ustavnih promjena prijašnje odredbe bile su i u kvantitativnom i kvalitativnom smislu primjerenije parlamentarnom modelu. Prema sadašnjem ustavnopravnom uređenju zamjenjivanje predsjednika RH možemo podijeliti u tri grupe s obzirom na razloge i način provođenje:

- I - u slučaju kraće spriječenosti uslijed odsutnosti, bolesti ili korištenja godišnjeg odmora
 - odlučuje sâm predsjednik,
- II - u slučaju duže spriječenosti uslijed bolesti ili nesposobnosti, osobito ako predsjednik nije u stanju odlučiti o povjeravanju dužnosti privremenom zamjeniku,
 - odlučuje Ustavni sud na prijedlog Vlade,

¹⁴² Bilo bi mi milije da izbori budu nakon 6. siječnja, Večernji list, 29.11.1999., str. 3

¹⁴³ Privremeni zamjenik nije Predsjednik Republike, Večernji list, 26.11.1999., str. 2

¹⁴⁴ Privremena spriječenost treba biti vremenski ograničena, Večernji list, 22.11.1999, str. 3

¹⁴⁵ Smerdel, Branko, Parlamentarni sustav i stabilnost hrvatskog ustava : Slijede li nakon predsjedničkih izbora nove promjene ustrojstva vlasti?, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu - 60(2010),1;str.7 - 44, str. 15

- III - u slučaju smrti, ostavke ili kada Ustavni sud utvrdi razloge za prestanak mandata predsjednika,
- po sili Ustava.

Premda ne bi trebalo biti i nije dvojbeno da u svim navedenim slučajevima dužnost privremenog predsjednika Republike preuzima predsjednik Hrvatskoga sabora uočavamo jednu leksičku "nespretnost" u terminologiji čl. 97. st. 2. Ustava. Prema čl. 97. st. 2. Ustava: "U slučaju duže spriječenosti uslijed duže spriječenosti uslijed bolesti ili nesposobnosti, a posebno ako Predsjednik Republike nije u stanju odlučiti o povjeravanju dužnosti **privremenom zamjeniku**, predsjednik Hrvatskoga Sabora preuzima dužnost privremenog predsjednika Republike na temelju ...". Iz ovakve dikcije moglo bi se zaključiti kako ukoliko je u slučaju duže spriječenosti uslijed bolesti ili nesposobnosti predsjednik u stanju odlučivati o povjeravanju svoje dužnosti **privremenom zamjeniku**, predsjednik Republike može odlučiti povjeriti svoje dužnosti osobi različitoj od predsjednika Hrvatskoga sabora. Ovo osobito uzme li se u obzir i dikcija stavka 1. istoga članka u kojemu stoji da "... Predsjednik Republike može povjeriti predsjedniku Hrvatskoga sabora da ga zamjenjuje". Jasno je da odredbu čl. 97. st. 1. Ustava treba tumačiti u smislu da Predsjednik Republike zbog razloga koji bitnije ne utječu na obnašanje dužnosti i sposobnost njegova rasuđivanja može sâm odlučiti treba li ga predsjednik Sabora privremeno zamjeniti ili ne, a ne ostavlja mu se mogućnost izbora nekoga drugog dužnosnika. Ali stavljanjem u kontekst dikcije ova dva stavka moglo bi se zaključiti da u slučaju zamjenjivanja predsjednika Republike pored dužnosti privremenog predsjednika Republike koju u tom slučaju vrši predsjednik Sabora, može postojati i dužnost **privremenog zamjenika** premda nije jasno koji dužnosnik bi ju mogao vršiti.

U pogledu razloga za primjenu instituta zamjenjivanja možemo reći da je ustavotvorac prilikom ustavnih promjena bio prilično inovativan, jer godišnji odmor kao razlog zamjenjivanja u poredbenom pregledu nismo uspjeli nigdje susresti, ali je također uzeo u obzir i razlog koji se redovito susreće u poredbenom pregledu u republikama, a koji se do tada nije nalazio u promjenjenom članku ustava - kada Ustavni sud utvrdi razloge za prestanak mandata predsjednika (impeachment).

Izuzetno je zahvalno izvršeno usustavljeno grupiranje razloga za zamjenjivanje i postupak primjene, no smatramo da su uvođenjem nove terminologije unesene nedoumice u pogledu primjene ovoga instituta u nas. Riječ je o slučajevima (i izrazima) kraće i duže spriječenosti predsjednika Republike. Naime, u slučaju treće grupe razloga (smrt, ostavka, impeachment) prema 5. stavku se utvrđuje da se izbori za novog predsjednika Republike moraju održati u roku od 60 dana od dana preuzimanja dužnosti privremenog predsjednika Republike. U slučaju prve grupe razloga (kraća spriječenost) prema 1. stavku o nastupanju i prestanku sukcesije odlučuje sâm predsjednik. Do sada je sve jasno. Ponovno je problematičan stavak 2. U njemu je riječ o slučaju duže spriječenosti Predsjednika Republike kada dužnost privremenog predsjednika Republike preuzima predsjednik Sabora na temelju odluke Ustavnog suda, a na prijedlog Vlade. Ponovno je problematična dikcija jer duža spriječenost u svom značenju ne implicira konačnost, definitivnost koju je imao izraz trajna spriječenost u odredbi prije ustavnih promjena. Postavlja se pitanje koliko duža spriječenost Predsjednika Republike može trajati. Može li Ustavni sud Predsjednika Republike oglasiti trajno nesposobnim nakon određenoga trajanja duže spriječenosti, kada bi trebalo u skladu sa stavkom 3. raspisati izbore za novoga predsjednika ili će ga do kraja njegova mandata zamjenjivati predsjednik Sabora kao privremeni predsjednik Republike. Posljednja mogućnost bi bila u skladu s Ustavnim zakonom o privremenoj nesposobnosti Predsjednika Republike Hrvatske za obavljanje svojih dužnosti jer prema odredbi čl. 6. toga zakona nakon

isteka roka od 60 dana trajanja privremene nesposobnosti predsjednika republike, a ako razlozi nisu prestali postojati, vlada će Ustavnom sudu predložiti ponovno utvrđivanje privremene spriječenosti. U načelu to znači da bi se ovaj postupak, ako predsjednikova spriječenost prije ne prestane, mogao neprekidno ponavljati tijekom cjelokupnoga trajanja mandata na koji je izabran.

Općenito ostaje nejasno ustavnopravno stanje spomenutoga zakona: je li i nakon ustavnih promjena ostao na snazi ili je promjenom čl. 97. prestao važiti? U Ustavnom zakonu za provedbu Ustava Republike Hrvatske (NN 28/2001) nigdje se izrijekom ne spominje vremenska dinamika donošenja zakona koji bi pokrивao tu materiju. Prema čl. 2. Ustavnog zakonu za provedbu Ustava Republike Hrvatske odredbe Ustava, za čiju se primjenu prema Ustavu, ne mora donijeti Ustavni zakon ili zakon, primjenjuju se neposredno od dana proglašenja Ustava. Međutim kako je ova materija bila uređena Ustavnim zakonom postavlja se pitanje odnosi li se na odredbe čl. 97. Ustava članak 3. Ustavnog zakonu za provedbu Ustava Republike Hrvatske prema kojemu zakoni kojima se omogućuje primjena odredaba Ustava koje se ne mogu neposredno primijeniti, donijet će se najkasnije u roku od dvije godine od dana proglašenja ovoga Ustavnog zakona. Ovo nikada nije učinjeno. U skladu s tim, a budući da novi ustavni zakon o ovoj materiji nije donešen može se zaključiti da je ovaj ustavni zakon i dalje na snazi. No, s druge strane Ustav nakon promjene iz 2000. god. poznaje samo kategorije kraće i duže spriječenosti, pa proizlazi da ako se uzme da je Ustavni zakon o privremenoj spriječenosti i dalje na snazi on uređuje nepostojeću ustavnu kategoriju. Ipak, s obzirom na povijesno iskustvo možda ne bi bilo na odmet sadašnje ustavne odredbe razraditi posebnim, novim ustavnim zakonom.

Premda je ustavnim promjenama institut zamjenjivanja Predsjednika RH uređen mnogo preciznije i sustavnije nego što je to bio slučaj s prijašnjim ustavnim člankom koji se odnosio na ovaj institut smatramo kako time nisu izvršeni neki bitniji pomaci.

Uređivanje slučajeva smrti i ostavke predsjednika i primjena zamjenjivanja nakon njihova nastupanja nikada nije bila dvojbena i problematična. Bilo je potrebno i ova je dopuna bila opravdana radi otklanjanja eventualnih nedoumica, razlozima zamjenjivanja, ustavnim promjenama dodati i slučaj impeachmenta. Smatramo kako je ustavnim promjenama korak unazad učinjen upravo na polju i inače najproblematičnijeg razloga za pokretanje postupka zamjenjivanja predsjednika, a to je nesposobnost predsjednika, kako smo to već gore raspravili o slučajevima kraće i duže spriječenosti.

S obzirom na provedeni prijelaz s polupredsjedničkoga, na parlamentarni sustav vlasti i promjenu opsega ovlasti Predsjednika RH u njemu smatramo da je prijašnji ustavni članak o zamjenjivanju predsjednika Republike trebalo samo nadopuniti razlogom impeachmenta (nepostojenje kojega je prije ustavne promjene bio grubi previd ustavotvorca i očigledna ustavna praznina), a umjesto razloga trajne spriječenosti, navesti samo širi pojam spriječenosti. Tako bi se pod njega u budućnosti mogle podvesti situacije i privremenog i trajnijeg karaktera. Ako se s obzirom na prethodno povijesno iskustvo zamjenjivanja predsjednika Tuđmana željelo izbjeći sve moguće buduće dvojbene situacije trebalo je pored uređenja slučaja kada sam odlučuje o svojem zamjenjivanju (kraća spriječenost uslijed bolesti, odsutnosti ili godišnjeg odmora), te slučaja nemogućnosti predsjednika da samostalno odlučuje o vlastitom zamjenjivanju (duža spriječenost uslijed bolesti ili nesposobnosti ili nemogućnosti povjeravanja obnašanja dužnosti privremenom zamjeniku), utvrditi i rješavanje situacije u kojoj bi se on suprotstavio pokretanju postupka ili kada bi već bila proglašena njegova duža spriječenost od strane nadležnih državnih tijela i koliko ona maksimalno može trajati.

LITERATURA

- Aktualnosti zdravstvenog zakonodavstva i pravne prakse : zbornik radova : II. znanstveni skup, Sveučilište u Splitu Pravni fakultet : Centar za cjeloživotno obrazovanje i Centar za medicinsko pravo Ličko-Senjska županija : Grad Novalja, Novalja 2011
- Bumgarner, John R., *The Health Of The Presidents: The 41 United States Presidents Through 1993 From A Physician's Point Of View*, McFarland, 2004.
- Ferrell, Robert H, *Ill-Advised: Presidential Health and Public Trust*, University of Missouri Press, 1996.
- Gilbert, Robert E., *The Mortal Presidency: Illness and Anguish in the White House*, Fordham University Press, 1998.
- Levinson, Sanford, *Our Undemocratic Constitution: Where the Constitution Goes Wrong (And How We the People Can Correct It)*, Oxford University Press, New York, 2006.
- Owen, David, *In Sickness and in Power: Illness in Heads of Government During the Last 100 Years*, Methuen Publishing Limited, 2011
- Post, Jerrold M., *Leaders and Their Followers in a Dangerous World: The Psychology of Political Behavior*, Cornell University Press, 2004.
- Post, Jerrold M., Robins, Robert S., *When Illness Strikes the Leader: The Dilemma of the Captive King*, Yale University Press, 1995.
- Pridham, Geoffrey, *The Dynamics of Democratization: A Comparative Approach*, Continuum International Publishing Group, 2000.
- Ramet, Sabrina P., *Central and Southeast European Politics Since 1989*, Cambridge University Press, 2010.
- Report of The Miller Center Commission On Presidential Disability And the Twenty-fifth Amendment u Papers on Presidential Disability and the Twenty-fifth Amendment, Vol. 1, edited by Thompson, Kenneth, University Press of America, Miller Center, University of Virginia, 1988
- Annas, George J., *The Health of the President and Presidential Candidate - The Public's Right to Know*, *The New England Journal of Medicine* - 333(1995), 14: 945-949
- Brown, Martin L., Potosky, Arnold, L., *The Presidential Effect: The Public Health Response to Media Coverage about Ronald Reagan's Cancer Episode*, *Public Opinion Quarterly* (1990) 54 (3): 317-329
- Crispell, Kenneth R., Gomez, Carlos F., *The Presidents Physician*, *Sciences*, Vol. 28, no. 6 (November 1988): 16 - 22
- Čizmić, Jozo, *Pravo na pristup podacima u medicinskoj dokumentaciji*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Rijeci* 30 (2009)1, str. 91-134
- Čizmić, Jozo, *Pravo pacijenata na obaviještenost, s posebnim osvrtom na zaštitu tajnosti podataka o zdravstvenom stanju pacijenta*, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* - 29(2008),1; str.227-275
- Dulčić, Katarina, Bodiroga-Vukobrat, Nada, *Zaštita osobnih podataka pacijenata u europskom i hrvatskom pravu*, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* - 29(2008), 1, str. 371-411
- Gray, Charlotte, *When does a politician's health status become a public issue?*, *Canadian Medical Association Journal* 1993: 148 (2), 294 - 297
- Kasselheim, Aron S., *Privacy versus The Public's Right to Know - Presidential Health and White House Physician*, *The Journal of Legal Medicine*, 2002, 23:523-545, str. 533

- Kucharski, A., On Being Sick and Famous, *Political Psychology* 5 (1984): 69 – 82
- Lavis, John i dr., Towards systematic reviews that inform health care management and policy-making, *Journal of Health Services Research & Policy*, July 2005, vol. 10, 35 – 48;
- Lehman–Wilzig, Sam N., Political Ill-Health Coverage: Professional-Ethical Questions Regarding News Reporting of Leaders’ Ailments, *Journal of Health Communication: International Perspectives*, Volume 8, Issue 1, 2003: 59 – 77
- Mohr, Lawrence C., The White House Physician: Role, Responsibilities and Issues, *Political Psychology*, 16 (1995) 4: 777-794
- Park, E. Bert, Presidential Disability : Past Experiences and Future Implications, *Politics and Life Sciences* - 7 (1988), 1, str. 56
- Proso, Maja, Neka pravna pitanja informiranog pristanka u hrvatskoj legislativi i praksi - Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu - 43(2006),br.2(82) ; str.103-114
- Robins, R. S., Rothschild, H., Ethical Dilemmas of the President’s Physician, *Political and the Life Sciences* 7 (1988): 3 – 11
- Smerdel, Branko, Parlamentarni sustav i stabilnost hrvatskog ustava : Slijede li nakon predsjedničkih izbora nove promjene ustrojstva vlasti?, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu - 60(2010),1;str.7 - 44
- Streiffer, Robert, Rubel, Alan P., Fagan, Julie R., Medical Privacy and the Public’s Right to Vote: What Presidential Candidates Should Disclose, *Journal of Medicine and Philosophy*, 31:417–439, 2006
- Tarle, Tena, Prava pacijenata, *Pravnik : časopis za pravna i društvena pitanja* - 38(2004),78; str.138-140;
- Timbers, Meredith, Political Candidates and Medical Privacy: How Much Does the Public Need to Know?, *19 Communication and Law* 63 1997, 79 - 83
- Weinberg A., Cooper, C. L., Stress among national politicians elected to Parliament for the first time, *Stress and Health* (2003)19(2): 111–117
- Ustav Republike Hrvatske (pročišćeni tekst – NN 8/98)
- Ustav Republike Hrvatske (pročišćeni tekst – NN 85/10)
- Ustavni zakon za provedbu Ustava Republike Hrvatske (NN 28/2001)
- Ustavni zakon o privremenoj spriječenosti Predsjednika Republike Hrvatske za obavljanje svojih dužnosti (NN 123/99)
- Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, broj U-VIII-1017/1999 od 26 studenoga 1999. (NN 124/1999)
- Altman, Lawrence K., The 1992 Campaign: Candidate’s Health; Clinton, Citing Privacy Issues, Tells Little About His Health, *New York Times*, 10.10.1992. - <http://www.nytimes.com/1992/10/10/us/1992-campaign-candidate-s-health-clinton-citing-privacy-issues-tells-little.html?pagewanted=all&src=pm>
- Altman, Lawrence K., Tsongas’s health: privacy and the public’s rights, *New York Times*, 17.01.1993. - <http://www.nytimes.com/1993/01/17/us/tsongas-s-health-privacy-and-the-public-srights.html?pagewanted=all&src=pm>
- Andrija Hebrang: Razočaran sam. Odlazim!, *Jutarnji list*, 16.04.2010. - <http://www.jutarnji.hr/template/article/article-print.jsp?id=722834>
- Biluš, Marina, Tajna Tuđmanove bolesti, *Nacional*, Dnevno online izdanje, 09.07.2005. - <http://www.nacional.hr/clanak/19137/tajna-tudmanove-bolesti>
- Ciglencečki, Dražen, Andrija Hebrang odgovara Vlatku Pavletiću kome je odgovaralo zataškavanje bolesti Franje Tuđmana, *Novi list*, 08.12.2001. - <http://www.hsp1861.hr/vijesti1/011208dc.htm>

- Ciglonečki, Dražen, Granić: Tuđman je apsolutno znao što potpisuje, *Novi list*, 01.08.2012. - <http://www.novolist.hr/Vijesti/Hrvatska/Granic-Tudman-je-apsolutno-znao-sto-potpisuje>
- Glavina, Diana, Kartoni predsjedničkih kandidata: Svi su zdravi, nikome ne treba psihijatar, *Večernji list*, 14.11.2009. - <http://www.vecernji.hr/vijesti/kartoni-predsjednickih-kandidata-svi-su-zdravi-nikome-ne-treba-psihijatar-clanak-50584>
- Hedl, Drago, Tuđmanov "vrijed" i Pavletićevo srce, *Alternative Information Network*, 10.01.1999. - <http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/199901/90110-001-pubs-zag.htm>
- Kljajić, Vesna, Od čega je stvarno bolovao Tuđman, *Institute for War & Peace Reporting*, BCR Issue 316, 08.02.2002. - <http://iwpr.net/sr/report-news/od-cega-je-stvarno-bolovao-tudjman>
- Kljajić, Vesna, Tko je zatajio bolest prvog hrvatskog predsjednika: Zašto je dr. Jakšić rak jednjaka pretvorio u čir želuca?, *Glas Slavonije*, 10.12.2001. - <http://www.hsp1861.hr/vijesti1/011211vk.htm>
- Kusovac, Srđan, Zna li javnost kakvo je zdravlje političara?, *Radio Slobodna Evropa*, 17.02.2007 - <http://www.slobodnaevropa.org/content/article/696845.html>
- Kronologija bolesti Ivice Račana, *Deutsche Welle*, 29.04.2007. - <http://www.dw.de/kronologija-bolesti-ivice-ra%C4%8Dana/a-2461714>
- Liječnici i građani tvrde da Hebrang nema povjerenja u domaće zdravstvo, *Index*, 17.02.2004. - <http://www.index.hr/vijesti/clanak/lijecnici-i-gradjani-tvrde-da-hebrang-nema-povjerenja-u-domace-zdravstvo/239832.aspx>
- Mazzocco, Vojislav, Račanu otkriven tumor još 2003. i zato je otišao s vlasti, *Večernji list*, 03.07.2011. - <http://www.vecernji.hr/vijesti/racanu-otkriven-tumor-jos-2003-zato-je-otisao-vlasti-clanak-306709>
- McMurray, Coleen, Fit for Office: Is Presidential Health a Public Matter?, *Gallup Poll News Service*, 12.10.2004. - <http://www.gallup.com/poll/13558/fit-office-presidential-health-public-matter.aspx>
- Nije postignut konsenzus HDZ-a i oporbene šestorice, *Arhiv HTV*, 24.11.1999. - <http://www.hrt.hr/vijesti/arhiv/99/11/24/HRT0001.html>
- Hebrang privatno: Rekli su mi da mi je otac najveći izdajica Jugoslavije, *Večernji list*, 03.10.2009. - <http://www.vecernji.hr/vijesti/hebrang-privatno-rekli-su-mi-da-mi-je-otac-najveci-izdajica-jugoslavije-clanak-28968>
- Hedges, Chris, Hard-Liners Are Regarded as Likely To Succeed Croatia's Ailing President, *New York Times*, 18.11.1996. - <http://www.nytimes.com/1996/11/18/world/hard-liners-are-regarded-as-likely-to-succeed-croatia-s-ailing-president.html?ref=franjotudjman>
- Tretira li država na isti način sve oboljele? *Danas*, 20.02.2012. - <http://danas.net.hr/hrvatska/tretira-li-drzava-na-isti-nacin-sve-oboljele>
- Obmana: Hebrang nije operiran laparoskopski, *Nacional br. 457*, 21.12.2004. - <http://www.nacional.hr/clanak/11240/obmana-hebrang-nije-operiran-laparoskopski>
- Ozretić, Vlado, Skrivanje bolesti vodećih političara otkriva teške slabosti demokracije, *Slobodna Dalmacija*, 29.12.2011. - <http://www.slobodnadalmacija.hr/Svijet/tabid/67/articleType/ArticleView/articleId/159691/Default.aspx>
- Pavletić, Vlatko, Neka Hebrang kaže kome je koristilo zataškavanje Tuđmanove bolesti, *Novi list*, 05.12.2001. - <http://www.hsp1861.hr/vijesti1/011205vp.htm>
- Pitanje zakonske regulacije privremene spriječenosti Predsjednika da obavlja svoje dužnosti, *Arhiv HTV*, 19.11.1999. - <http://www.hrt.hr/arhiv/99/11/19/HRT0022.html>
- Predsjednički kandidati zdravi ko dren, *Nacional br. 726*, 13.10.2009. - <http://www.nacional.hr/clanak/68933/predsjednicki-kandidati-zdravi-ko-dren>

Protuudar Šeks: Hebrang je Tuđmana napustio na samrtnoj postelji, Slobodna Dalmacija, 25.03.2012. <http://www.slobodnadalmacija.hr/Hrvatska/tabid/66/articleType/ArticleView/articleId/168801/Default.aspx>

Raćan ima karcinom i odlazi iz politike, Jutarnji list, 31.01.2007. - <http://www.jutarnji.hr/racan-ima-karcinom-i-odlazi-iz-politike/211040/>

Raćanu otkrivene nove metastaze na mozgu, Jutarnji list, 04.04.2007. - <http://www.jutarnji.hr/racanu-otkrivene-nove-metastaze-na-mozgu/219678/>

Sastanak višestranačke radne skupine za izradu teksta ustavnog zakona, Arhiv HTV, 23.11.1999. - <http://www.hrt.hr/arhiv/99/11/23/HRT0011.html>

Sastanak Pavletića i predsjednika stranaka i klubova, Arhiv HTV, 22.11.1999. - <http://www.hrt.hr/arhiv/99/11/22/HRT0017.html>

Selimbagović, Vildana, Mesić: Volio bih pobijediti živog Tuđmana, Dani, br. 129, 19.11.1999. - <http://www.bhdani.com/arhiva/129/inter.htm>

Swarns, Rachel L., Revealing All Before Anyone Else Can, New York Times, 25.03.2007. - http://www.nytimes.com/2007/03/25/weekinreview/25swarns.html?_r=1&

Tsongas, Paul, The Cancer Freed Me. It Freed Me, New York Times, 06.05.1992. - <http://www.nytimes.com/1992/05/06/opinion/1-the-cancer-freed-me-it-freed-me-321692.html?src=pm>

Vlada uputila prijedlog Ustavnom sudu da se utvrdi privremena spriječenost Predsjednika Republike, Arhiva HTV, 25.11.1999. - <http://www.hrt.hr/arhiv/99/11/25/HRT0063.html>

What experts say on politicians' disclosure of medical matters, Chicago Tribune, 08.07.2012. - http://articles.chicagotribune.com/2012-07-08/news/ct-met-politicians-health-0608-2-20120708_1_public-servants-public-eye-poor-health

Relevantni članci iz dnevnog tiska - Vjesnik, Hrvatski politički dnevnik, studeni i prosinac 1999. god; Večernji list, studeni i prosinac 1999. god.

Samir Vrabec, Ph.D.

HEALTH STATUS OF THE HIGH GOVERNMENT OFFICIALS AS POLITICAL AND CONSTITUTIONAL LAW ISSUE – CASE OF ILLNESS OF PRESIDENT FRANJO TUĐMAN

Summary

Although the sickness can equally befall each person in hectic living conditions, yet when illness strikes President of the State or Prime minister, a different perception emerges in public. Image of strength and the ability of state official is critical for existence of public confidence and stability of the political system. Elementary question that arises is, when for health reasons, desired public image is left out: whether to inform the public about his health, to which extent, to deny it, or even to cover it up. In this paper we examine the situation of the disease that involves high government official: President of the State, Prime minister, minister, member of the representative assembly, in one word politician, and its impact on his actions and decisions which may have or have consequences for the public interest and government policies that are being implemented. The paper deals with content and nature of the relationship between a physician and a medical team and high government official, the role of the physician in determining the need to carry out succession procedure of high government official because of a disease that prevents him to perform his powers and duties, informing the public about the health of the government official, when and should it be restricted, and the development of public culture in that field. The disease of the first Croatian president Franjo Tuđman was analyzed through the above-mentioned aspects, and author gives a review and assessment of its political and constitutional resolving with commentary of current constitutional regulation of this issue.

Key words: rights of the patient, the public's right to know, medical ethics, patient's data, access to the information, freedom of media, public interest, organic Act, permanent inability, inability to perform duties, substitution of high government official

Dr. Samir Vrabec

GESUNDHEIT VON HOHEN STAATSBEAMTEN ALS EINE POLITISCHE UND KONSTITUTIONELLE FRAGE – FALL DER KRANKHEIT VON PRÄSIDENT FRANJO TUĐMAN

Zusammenfassung

Obwohl die Krankheit jeden Menschen treffen kann, aber wenn es den Präsidenten der Republik oder den Regierungspräsidenten trifft, in der Öffentlichkeit wird eine andere Perzeption dargestellt. Bild der Kraft und Fähigkeit des Staatsbeamten ist von der kritische Bedeutung um das Vertrauen der Politische Stabilität in der Öffentlichkeit zu bekommen. Die elementäre Frage die sich stellt ist, was zu machen ist, wenn aus gesundheitlichen Gründen die öffentliche Anwesenheit der gewünschten Personenerscheinung wegbleibt: sollte man der Öffentlichkeit die Information über seinem Gesundheitszustand mitteilen, in welchem Umfang, oder sollte man es geheimhalten, vielleicht auch vertuschen. In dieser Arbeitseinheit möchten wir die Krankheitssituation die einen Staatspräsidenten, Regierungspräsidenten, Minister, Mitglied der Regierungsvertretung, also die Politiker erfasst hat, erläutern, und wie sich ihre Wirkung auf sein Handeln und seine Entscheidungsmacht zeigt. Das könnte entweder Folgen für das öffentliche Interesse und Staatspolitik die durchgeführt wird haben, oder es hat sie schon. Man sollte die Beziehung des Arztes oder des Ärzteteams und des hohen Staatsbeamten, die Rolle des Arztes bei den Entscheidungen, daß es notwendig sei einen Vertretungsakt für den erkrankten Staatsangehörigen durchzuführen weil eine Krankheit ihn hindert seinen Dienst und die Pflichten durchzuführen, die Öffentlichkeitsmitteilung über den Gesundheitszustand des Staatsbeamten, wann und wo sollte es eingegrenzt werden,, sowie die Entwicklung der Öffentlichkeitskultur auf diesem Gebiet in Betracht nehmen. Analysiert wurde die Krankheit des ersten kroatischen Staatspräsidenten Dr. Franjo Tuđman aus oben aufgeführten Aspekten, und der Autor zeigt einen Überblick und gibt eine Wertung ihres politischen und verfassungsrechtlichen Lösung nebst eines Kommentars der momentanen Regulierung dieses Problems.

Schlüsselwörter: Patientenrecht, Öffentlichkeitsrecht aufs Krankheitswissen, medizinische Ethik, Patientendaten, Informationszugang, Medienfreiheit, öffentliches Interesse, Verfassungsrecht, Dauerverhinderung, Unfähigkeit zur Dienstauführung, Vertretung des hohen Staatsbeamten